

Biografiile lingvistice ale unor participanți la programul Work & Travel din România și Moldova

Lovrek, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:868068>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-03**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Universitatea din Zagreb
Facultatea de Științe Umaniste și Sociale
Departamentul de Romanistică
Catedra de Limbă și Literatură Română

Biografiile lingvistice ale unor participanți la programul Work & Travel din
România și Moldova

Lucrare de master

Îndrumător: Conf. Dr. Petar Radosavljević

Zagreb, 2023

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za romanistiku

Katedra za rumunjski jezik i književnost

Jezične biografije sudionika programa Work & Travel iz Rumunjske i Moldavije

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Petar Radosavljević

Zagreb, 2023.

Abstract

Lucrarea se concentrează pe patru interviuri recente acordate de către vorbitori nativi ai limbii române, unde accentul este pus pe biografiile lor lingvistice. În timpul interviului, informatorii și-au exprimat opiniile cu privire la limbile pe care le-au întâlnit, pe care le-au însușit, ce coduri au înțeles, unde și de ce s-au familiarizat cu anumite limbi și care doreau să învețe în viitor. Accentul este pus pe alegerea individuală, pe care limbă doresc să se exprime și de ce au ales un anumit cod al limbii. De asemenea întâlnim situații în care se întâmplă amestecarea codurilor sau se adaptează lingvistic la cercetător. Cine sunt informatorii, de unde vin și ce îi face speciali? Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să aruncăm o privire mai amănunțită asupra gândurilor și atitudinilor participanților care discută despre limbile și schimbul cultural al studenților în contextul prezentului înainte de covid.

Cuvinte cheie: biografie lingvistică, România, Republica Moldova, Work & Travel program

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisala diplomski rad pod naslovom
Biografiile lingvistice ale unor participanți la programul Work & Travel din România și Moldova
(Jezične biografije sudionika programa Work & Travel iz Rumunjske i Moldavije)
i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.



Kristina Lovrek

Zagreb, listopad, 2022.

Cuprins

1. Introducere	1
2. Biografia lingvistica	2
3. Despre cercetare și informatori	3
3.1. Scopul cercetării.....	3
3.2. Etică cercetării	3
3.3. Descrierea cercetării.....	3
3.4. Paradoxul observatorului.....	4
3.5. Întrebări.....	4
3.6. Transcrierea	5
4. Biografia lingvistică a Informatorului A.....	6
5. Biografia lingvistică a Informatorului B.	7
6. Biografia lingvistică a Informatoarei C.....	12
7. Biografia lingvistică a Informatorului D.....	16
8. Dialecte, graiuri, accente	20
8.1. Împărțirea în nord și sud.....	20
8.2. Împărțirea istorica și cea actuală.....	20
8.3. Limba română în Republica Moldova	23
8.3.1. Limba rusă și influența ei	26
8.4. Argou/jargon	27
8.4.1. Înjurături.....	28
9. Code-mixing și code-switching	31
10. Bilingvism/multilingvism	35
11. Work & Travel, SUA	40
11.1. Șoc cultural.....	41
11.2. Readaptare la propria cultură.....	44
12. Concluzii	47
Bibliografie.....	49

1. Introducere

Limbajul categorizează lumea din jurul nostru, dar de asemenea el însuși face parte din această experiență. Cu acest sistem exprimăm idei, repovestim evenimente, exprimăm atitudini, credințe, adică putem spune că exprimăm realitatea prin limbaj. Această lucrare va încerca să obțină o înțelegere mai profundă a atitudinilor, reflecțiilor și sentimentelor informatorilor asupra limbilor și a influenței posibile pe care o au limbile.

Lucrarea este împărțită în 12 capitole conectate prin legături puternice, care dezvoltă ideea principală a studiului. Primul capitol vorbește despre biografiile lingvistice ale căror analiza deschide posibilități de determinare a atitudinilor față de limbă sau varietăți de limbă care influențează comportamentul lingvistic de astăzi. Cel de-al doilea capitol, structurat în șase subcapitole, pune în prim-plan metodologia și informatorii. Este important să accentuăm legătura dintre paradoxul observatorului și datele culese ca și impactul evenimentelor din punct de vedere lingvistic. Următoarele capitole se referă la cei intervievați și la biografiile lor lingvistice. Atenția noastră este acum asupra vieții informatorilor, dintre care trei sunt din România și unul este din Republica Moldova. Al optulea capitol ne aduce o privire asupra dialectelor, graiurilor și accentelor. Această secțiune examinează pronunția anumitor cuvinte și foneme, argoul și partea sa inevitabilă – înjurături. Luând în considerare că limba nu este un măr care poate deveni putrezit (Kapović, 2010, p. 15), la final se obține întrebarea dacă există limbi corecte sau greșite. Capitolul care urmează oferă o perspectivă asupra fenomenului de *code-mixing* și *code-switching*. Fiecare limbă are propriile modalități deosebite, dar frumoase, de a exprima idei, concepte și realitate, chiar dacă nu suntem conștienți de asta la început. Carol cel Mare, rege al francilor, a spus: a avea o a două limbă înseamnă a avea un al doilea suflet. De aceea, în capitolul zece se specifică conceptul de bilingvism și multilingvism. Cum i-a influențat și a ajutat cunoașterea altei limbi, dacă personalitatea și vocea s-au schimbat cu limba respectivă. Capitolul care urmează se ocupă de programul Work & Travel și se concentrează cum au fost formați prin experiență de a trăi în străinătate, unde se vorbește limba engleză în fiecare zi. Subcapitolele următoare spun ceva mai mult despre șocul cultural și ultima parte a șocului cultural, care este întoarcerea în împrejurimi bine-cunoscute. Partea finală a lucrării conține o scurtă reflecție asupra cercetării precum și concluzii.

2. Biografia lingvistică

„Lumea noastră nu este doar plină de povești, ci este creată de ele. Rolul poveștilor este să ne dau un ghidaj în viața, să ne ajută să definim cine suntem, și să ne sprijine în a înțelege cum arată lumea din jurul nostru și cine sunt oameni care o populează.”

(MindArchitect, 2020)

Doris Tophinke (2002, p. 3) vorbește despre conceptul biografiei lingvistice din punct de vedere lingvistic în lucrarea sa *Lebensgeschichte und Sprache. Zum Konzept der Sprachbiografie aus linguistischer Sicht*. Termenul biografia lingvistică (germană *Sprachbiografie*), în sensul unei povești de viață și de limbă, nu se pomenește în lexicoane și manuale de lingvistică, dar servește pentru a indica faptul că oamenii în relația lor cu limbile și varietățile de limbi într-un proces de dezvoltare sunt influențați de evenimente relevante din punct de vedere lingvistic din trecutul lor. Fiecare persoană are, fără îndoială, propria sa istorie cum a învățat limba și atitudini față de modul în care este tratată limba, așa cum se poate observa în exemplele cu informatorii din această lucrare. Se poate presupune că anumite experiențe din istoria vieții au o relevanță deosebită în ceea ce privește biografiile lingvistice. Experiențe în care o „normalitate” a participării la evenimentele lingvistice și comunicative din mediul de viață nu mai există. Aceasta include, de exemplu, migrarea, care este asociată cu dificultatea într-un mediu de viață al cărui limbă nu este sau este stăpânit doar parțial (Tophinke, 2002, p. 3). Într-o astfel de situație s-a găsit și Informatorul B. din această lucrare. El crede că cea mai mare problemă a lui cu engleză a fost „*vorbitu*’. Pentru că nefiind stăpân, ai așa nu știu, așa simt eu, nefiind stăpân pe mine și pe limbă engleză am așa un pic de teamă, mă blochez, nu-mi pot pune toate cuvinte în ordine, în capu' meu am fraza și știu ce vreau să zic, dar când încerc să o spun [pauză] da, cuvinte din toate părțile și..”. Acesta este și unul dintre punctele principale ale acestei lucrări, deoarece toți informatorii s-au aflat în afara zonei de confort prin schimbarea mediului familiar. Limbajul este un mediu important pentru stabilirea și modelarea relațiilor, precum și transmiterea unor scheme sociale de structuri de sens și ordine. Biografia și biografia lingvistică coincid, de asemenea, în măsura în care evenimentele care afectează individul în situații lingvistice și comunicative descriu, interpretează și valorifică recurgerea la scheme sociale semnificative. Această reconstrucție interactivă a evenimentelor determină în mare măsură modul în care un individ le înțelege în cele din urmă. (Tophinke, 2002, p. 4) Analiza descrierilor lingvistice-biografice deschide posibilități de determinare a atitudinilor față de limbă sau varietăți de limbă, care influențează comportamentul actual al limbajului. Narațiunea biografică lingvistică nu are loc doar într-o situație lingvistică, ci contribuie și la definirea acestei situații. Este întotdeauna asociată cu exprimarea de sine. (Tophinke, 2002, p. 12)

3. Despre cercetare și informatori

Informatorii la această cercetare sunt tineri pe care i-a întâlnit autorul acestei lucrări de master în timpul programului de schimb pentru studenți Work & Travel pe insula Martha's Vineyard, Massachusetts. Patru persoane sunt incluse în această cercetare. Cel mai tânăr vorbitor (la momentul înregistrării) are douăzeci și doi de ani, iar cel mai în vârstă are douăzeci și opt de ani. Putem spune că toți aparțin aceleiași generații – *mileniali* (Dimock, 2019), chiar dacă nu există date precise pentru începutul sau sfârșitul acestei generații. Informatorii au fost aleși din cauză că vorbesc aceeași limbă, dar sunt din părți diferite. Au crescut în medii diferite (Beiuș, Oradea, Curtea de Argeș, Reșița, Pitești, Cluj și București, România și Vădeni, Chișinău, Republica Moldova), dar cât de diferite sunt de fapt, și cât de importantă este chestia asta? Disponibilitatea informatorilor (pentru orice întrebare în plus) a oferit un motiv suplimentar. Din cauză că cercetătorul îi cunoaște pe informatori, ei au fost disponibili pentru întrebări suplimentare de urmărire.

3.1. Scopul cercetării

Scopul general este de a prezenta biografiile lingvistice ale unor participanți la programul Work & Travel și printre altele, să compare diferențele sau asemănările dintre ei. Având în vedere că sunt din părți diferite, vrem să aflăm care este modul în care percep limbajul, raportul vorbitorilor limbii dominante față de limbile minoritare precum și raportul vorbitorilor acelor limbi față de limbă lor maternă și acceptarea unei limbi care aduce mai multe oportunități și posibilități. Adică, cum au fost influențați de experiența de a trăi în străinătate în care vorbeau sau încă vorbesc limba engleză în fiecare zi.

3.2. Etică cercetării

Din motive de anonimizare, numele reale ale informatorilor nu vor fi dezvăluite. Informatorii vor fi introduși în ordinea în care au fost intervievați. Aceștia vor fi denumiți: Informatorul A., Informatorul B., Informatoarea C. și Informatorul D. Toți informatorii au dat permisiunea de a înregistra conversația și fiecare dintre ei a avut posibilitatea de a refuza participarea în această cercetare. La început li s-a spus că toate datele sensibile vor fi anonimizate și protejate, și că rezultatele vor fi utilizate numai în scopul redactării unei lucrări de master.

3.3. Descrierea cercetării

Cercetarea a fost organizată în patru interviuri individuale semi-structurate. Toate au fost făcute în august 2021 prin Google Meet. În unele dintre ele au apărut niște întreruperi, așa că unele

părți pot lipsi din cauza conexiunii slabe la internet. Cercetătorul a folosit înregistratorul audio de pe dispozitivul său mobil pentru a înregistra dialogurile. Nu a existat o limită de timp din partea informatorilor, așa că nu a existat nicio presiune cauzată de durata interviului. Trei dintre ele au durat aproximativ o oră, în timp ce unul a fost de o jumătate de oră, perioada suficientă pentru a obține toate datele necesare, respectând în același timp atenția informatorului (Labov, 1984, p. 32). Interviurile au durat după cum urmează: Informatorul A. 00:29:28, Informatorul B. 00:57:45, Informatoarea C. 00:58:38, Informatorul D. 01:17:23.

3.4. Paradoxul observatorului

Cu toate că cercetătorul a folosit limba română, din păcate, unii informatori au fost conștienți de înregistrare și de faptul că limba română nu este L1 a cercetătorului. Acestea fiind spuse, unii au vorbit mai clar ca să fie mai bine înțeleși și n-au folosit varianta lor de vorbire cotidiană: „*Acum sincer da. Încerc să vorbesc uhm, mai clar, nu folosesc tot felu' de expresii ciudate sau.. dar în mod normal nu, în mod normal nu.*” (Informatorul B.). Este vorba despre fenomenul cunoscut sub numele de paradoxul observatorului (engleză *Observer's paradox*) (Labov, 1984, p. 30). Deci, erau conștienți că erau observați, ceea ce înseamnă că erau atenți și la modul în care vorbeau și la modul în care se exprimau: „*Depinde cum, de împrejurări, de exemplu dacă, spre exemplu, am interviu, acord atenție limbajului, dar dacă-s acasă, nu.*” (Informatorul A.). Informatoarea C. se exprimă profesional de fiecare dată, în toate limbile: „*Mai ales în italiană și engleză pentru că este un mediul profesional și trebuie să respectăm anumite moduri de a vorbi.*”. Informatorul D. are și un motiv suplimentar: „*Numele de familie M., e o familie nobila și mereu m-am simțit responsabil în față... familiei aste nobile care sunt umm... I'm the descendent of this family umm and it's always, it has always been a great responsibility for me to represent my family and, and this noble name that I carry the name and the genes of, and almost become an Ambassador ... of this language, not language, excuse me, of this culture, of this family, of this method of thinking...*”.

3.5. Întrebări

Am luat în considerare și așa numitul *Acquiescence bias* (Garrett, 2007, p. 117), și ne-am propus să prevenim acest comportament evitând să punem întrebări în prealabil celor intervievați. Nici măcar nu erau complet familiarizați cu focar specific al studiului. Unele întrebări au fost modificate în timpul interviului, unele au fost legate de un subiect diferit de cel planificat și altele au fost omise complet. Unele dintre întrebări au fost adresate de intervievați înșiși în timpul schimbării subiectelor sau în secvențe de vorbire mai neîntrerupte. Câteva întrebări au

fost puse în așteptarea ca respondentul singur să menționeze subiectul dacă acesta ar fi relevant din punct de vedere biografic pentru el; dacă nu, le-am îndrumat către întrebări de orientare sub formă de întrebări deschise la care respondentul nu va răspunde într-un anumit mod standardizat, strict definit (de exemplu: da, nu, nu știu), dar rămâne cu relativă libertate în a răspunde. (Hájek, et al., 2014, pp. 30-31) O posibilă explicație pentru o interpretare greșită a întrebărilor ar fi că întrebările nu au fost structurate suficient de clar. Este plauzibil că în cazul în care cercetarea ar fi fost efectuată în mai multe etape, informatorii ar fi avut mai mult timp să se gândească la subiect și să reflecteze asupra lui. Un interviu sociolingvistic este considerat un eșec dacă vorbitorul doar răspunde la întrebări. Așa ceva s-a întâmplat cu Informatorul A. Materialul suplimentar pe care vorbitorul îl oferă dincolo de întrebarea inițială, furnizează substanța principală a interviului. (Labov, 1984, p. 38) Cercetătorul n-a reușit să obțină informații mai detaliate de la Informatorul A. Două exemple scurte ar putea clarifica conceptul de față: la întrebarea dacă îl deranjează când cineva amestecă codurile, a răspuns doar *Da*, și *De ce îl deranjează?* a spus că nu știe de ce, dar îl deranjează.

3.6. Transcrierea

Interviurile au fost realizate și transcrise de cercetătorul care n-a vrut să piardă unele date în acest proces, cum ar fi emoții, pauze și ezitare, așa că a folosit transcrierea *Verbatim* – este interesant ceea ce se spune, dar și modul în care se spune. (Rev.com, fără an)

4. Biografia lingvistică a Informatorului A.

Informatorul A. (februarie 1999) s-a născut „în România, județ Bihor, localitate Beiuș”. Acum locuiește tot în Beiuș, dar a locuit și în Oradea, pentru că acolo a studiat. În ciuda faptului că: „Mi-a plăcut să locuiesc în Oradea mai mult decât la Beiuș (...) pentru că e un oraș mai mare în care ai de făcut mai multe activități...”, „Beiușa” este loc care consideră acasă. A terminat liceu programul vocațional, limbi străine (engleză și franceză): „Dirigintă mea era profesoară din engleză și aveam patru ori pe săptămâna de engleză și era ok.”. Engleză i-a fost mai ușoară s-o învețe și este limba sa mai preferată: „Franceză și engleză au fost destul de ușor, pentru că franceză de exemplu uhm avem destul de multe cuvinte asemănătoare și engleză e o limbă internațională cum, pe care o toată lumea... o auzi peste toți și, e mai ușor să înveți.”. Vrea să învețe italiană: „...pentru că vreau să vizitez Italia, îmi place mult.”. De ajutor în învățarea limbi străine a fost: „Păi, dicționar, internet, cărți... mai multe filme. (...) Ușor a fost internetul, găseam o documentație și tot ce te interesează.”. Nu crede că a fost ceva ce nu este de ajutor atunci când învață o limbă străină. A terminat Facultatea de Kinetoterapie și motricitate specială și a început Geografie. Despre învățământul în România spune: „Se poate și mai bine... În proporție de, să zic 60% dintre cei care termină liceu merg și la facultate, poate mai mult de 60, 70, să zic.”.

Tatăl său este din Brădet, un sat lângă Beiuș iar mama lui este din Pocola, tot așa un sat lângă Beiuș. Mai are „încă doi frați și încă o soră”. Răspunzând la întrebare ce limbi vorbesc ei, a folosit două variante pentru conjuncția și: „...vorbesc engleză y unul dintre ei și spaniol”. S-a simțit influențare spaniolă nu doar asupra y ci și asupra *spaniol* care poate fi și influența limbii franceze (din f. espagnol). În comparație cu *engleză* (substantiv feminin) de obicei utilizat pentru limba vorbită de englezi. Informatorul A. lucrează cu familia sa: „Avem o firmă de construcții. Și lucrăm împreună.”. A spus că la muncă vorbesc: „Nimic diferit față de acasă.”. Acasă vorbesc limbă română, și cu prieteni de asemenea: „Tot la fel, avem aceleași limbaj.”. Majoritatea prietenilor săi vorbesc și engleză: „...folosesc destul de des limba engleză cu cercul nostru de prieteni. Avem expresii pe care le folosim în engleză. Stai să mă gândesc, by the way uhm nu-mi vin acuma sincer aminte da' [pauză] pentru că le folosim așa fără să.. (fie conștient) (...) În grupul meu de prieteni avem o fată care s-a născut în America și de multe ori trebuie să vorbim engleză.”.

La întrebare dacă are dificultăți în înțelegerea altor graiuri a răspuns: „Poate puțin pe cei din partea de, de Moldova, dar nu peste Prut ci cei care fac parte din România.”. Spune că limba

sau graiul altora nu l-au influențat. Nu utilizează prea abrevieri sau anglicisme, dar folosește cuvinte de umplutură „*destul de des*” și nu-l deranjează dacă el sau altcineva le utilizează.

Citește știrile, se uită la televizor și ascultă muzică în română și în engleză. Atitudinea sa despre limbă: „*Păi, înseamnă mult, adică trebuie să cunoști limba, să te poți înțelege cu oameni*”. Ca cea mai bună rețetă pentru învățarea limbilor străine propune: „*Filme fără subtitrări și cărți*.”

Cunoașterea limbi engleze i-a dat avantaj: „*Păi, da... cum am fost în America, m-a ajutat să știu engleză, că decât... a fost un avantaj*”. A decis să plece în Statele Unite ale Americii după ce niște prieteni i-au povestit despre experiența lor. S-a descurcat într-un mediu nou și cu limbajul: „*M-am adoptat bine, n-am avut problem. (...) M-am descurcat okay. M-am conversat bine cu R.¹, l-am înțeles bine*”. Mai târziu a adăugat: „*...și la început am fost mai timid până o, până m-am acomodat cu, cu limbă și cu... Mi-era frică că nu eram înțeles da' asta e doar în capul meu pentru că, înțelegeam cam toți și doar era mai greu cu vorbitu', da' aveam nivel conversațional bun adică, mă înțelegeam cu oricine*”. Nu a observat că a schimbat intonația, spune că este la fel ca și când vorbește limba română: „*Poate, poate gesticulez mai mult*”. La început informatorul A. a gândit în limba română și a tradus ceea ce voia să spună, dar atunci a început să gândească în limba engleză: „*Asta am făcut la început în America până mi-am dat seamă, că e mai greu să faci asta și am dat, am dat [...] liber la engleză și n-am mai gândit în română și a fost mai bine*”. Nu i-a fost greu să vorbească engleză tot timpul, s-a obișnuit: „*vine de la sine*”.

Erau mulți studenți pe insula Martha's Vineyard și el își petrecea timpul liber cu diferite naționalități: „*Pot să mă împrietenesc cu orice... cu oameni din diferite țări, n-am o problemă cu asta. (...) Păi am petrecut timp și cu americani, cu sârbi, cu macedoni... Dintre toți*”, cel mai bine a fost cu „*cred că uhm bulgări. Mi-au plăcut majoritatea dintre ei (...) pentru că-s asemenea cu români*”.

5. Biografia lingvistică a Informatorului B.

Toți informatorii au avut la alegere un pseudonim, cum ar vrea să fie numiți și Informatorul B. a spus: „*Îți pot spune poreclă mea? my nickname it's gonna, o să fie foarte dubios, Miguel. [râs] Long story, nu contează dar...*”. Așa că, Informatorul B. va fi denumit și Miguel.

¹ șef la serviciu

S-a născut: „în Curtea de Argeș” (iunie 1993). Când era copil a fost șoarece de bibliotecă și mereu cu calculator. Îi plăcea să joace jocuri și acesta era unul dintre motivele de ce a învățat engleză: „Am învățat după ureche din [pauză] filme, muzică, jocuri, în general jocuri. Că eram nevoit să vorbesc cu toți dubioși pe net. (...) A fost progresiv, nu pot să zic... la o vârstă nu mi-am învățat. De mic până acum, nu știu.”.

În liceu a fost profil de matematică/informatică, dar ca limbaj electiv elevii pot alege: „...mai mult de orele de engleză sau ce făceam germană, franceză...”.

Acum locuiește în Cluj-Napoca: „De cât timp sunt acolo? Cred că, de cinci ani, din două mii șaișpe, da, de cinci ani.”. Asta este și locul care considere acasă: „Cluju'. M-am obișnuit acolo. Când vin, când vin la părinți mă simt ca și cum vin deja în vizită. No mă mai simt ca casă acasă.”. Ca deosebiri între Clujul și unde s-a născut el, afirmă următoarele: „Păi e diferență de [pauză] orașu' e de trei ori mai mare. Îți dai seamă că vii dintr-un oraș mai micuț, te duce într-un oraș mai mare e, e [pițigăiat] plăcut. Aici ce face, mereu sunt concerte, mereu se întâmplă ceva în oraș [pauză] e, e fain.”.

Motivul pentru care s-a mutat în Cluj a fost: „Facultatea. Cu facultate.”. A terminat Radiologie și imagistică medicală. Literatură la facultatea a fost doar în română: „Secția mea doar în română se ținea, însă facultatea de medicină, medicină generală se ține în trei limbi: română, franceză, engleză.”. Când și-a făcut lucrarea de licență, o mare parte din materialele pe care le-a căutat au fost în engleză, dar nu au fost oferite cumva de facultate. Cercetătorul a întrebat care este atitudinea sa față de învățământul universitar în România. A suspinat la întrebare dacă românii merg la facultate: „Depinde. Nu mare parte. Nu știu să zic acum procent, dar uhm [pauză] suntem cam fifty-fifty, jumi juma.”.

Când era mic a mai stat opt ani în alt oraș: „Unde stau eu aici la părinți acasă, se numește Pitești. Și celălalt unde am stat, Reșița.”. Tatăl lui este din Reșița și mama este din Curtea de Argeș, unde s-a născut și el. Ei vorbesc doar română. Mai are un frate mai mic: „El e momentan în Scoția [pauză] ceee, livrează mâncare. Nu prea i-a plăcut școala și n-a avut ce face.”. Fratele lui a învățat limbă engleză doar la școala. „Fratele meu, română și un pic engleză, nu se descurcă.”. Acasă vorbesc limba română: „Da, avem un accent specific zonei din care suntem, dar nu e foarte foarte diferit.”. Cu prieteni vorbește: „Tot română, tot română.”, dar destul de des vorbește și în limbă engleză: „...deși nu e o engleză perfectă, mă fac înțeles și mă înțeleg și ei și înțeleg și io. Ne descurcăm. (...) Umm cel mai mult la spital, la job, pentru că sunt umm rezidenți de, sau studenți de peste tot, din Maroc, din India, din [pauză] de peste tot, de peste tot sunt studenți.”.

Știri citește în: „română și engleză... e unu”; nu se uită la filme: „Mai rar sincer să fiu, dar în schimb mă uit la tot felu' de chestii pe YouTube: documentare, game-playuri, tutoriale... și pe mii de chestii. Majoritatea sunt în engleză, ce urmăresc”; preferă muzica în engleză, dar ascultă și în română: „Muzica mai mult în engleză. (...) Nu știu, îmi place mai mult ăă rapu' din State de exemplu. Ascult și română, nu zic nu, dar la mine în grup un, un gang să zic așa se ascultă mult rap din, mult hip hop din State, din America.”.

Informatorul B. vorbește: „Doar română și ba engleză.”. Pentru limba engleză spune că nu este la un nivel avansat: „Pot avea o discuție cu cineva, pot înțelege persoană respectivă, dar nu mă pot duce în tot felu' de subiecte foarte avansate sau... Am o problemă foarte mare cu timpurile.”. Ca problemă atunci când învață o limbă străină expune motivele: „Problemă ca la majoritatea de la noi, profesori de la școala care... la noi în general orele de limbi străine în liceu sau în școala generală nu sunt, nu sunt ce trebe².” De ajutor n-a fost școala, dar internetul l-a ajutat. Nu are o temă în care preferă să vorbească în limbă engleză: „Depinde de persoană cu care vorbesc. Dacă pot să mă înțeleg persoană în română, vorbesc în română, că mi-e mai ușor.”

Mai spune că există necesitatea de a învăța măcar o limbă: „Muzică, pe care ascultam era în engleza, ăă filmele, erau în engleză și no, trebuie să știi și măcar o limbă străină, nu la perfect, dar să te descurci cu ea măcar. Adică, sunt de părere cu cât știm multe limbi, cu atât e mai bine. Astfel de dialecte... dar în mare parte tot asta zic, sunt de părere cu cât știi mai mult limbi, foarte bine.”.

Momentan nu există nicio limbă pe care vrea să o învețe, dar a învățat și germană: „Mi-ar plăcea să știu germană, dar nu mai am starea nici o stare ca să-m pot să învăț. Îmi place germană, a fost a două limbă străină, pe care am învățat-o în generală și vreo doi ani de zile am fost la meditații, îmi plăcea, aveam o germană de clasa șaptea, opta, nu era ceva avansat, dar îmi plăcea.”.

Crede că cea mai bună rețeta pentru învățarea limbilor străine este să fii înconjurat de oameni care o vorbesc: „Pentru că, dacă o vorbești două ore la școala cât ai cursurile și după vorbești doar limba ta n-o să, n-o să înveți o limbă respectivă.”

² reg. DEX: trebui [At: CORESI, EV. 83 / V: (reg) trăb~, trâb~, ~eab~, ~boi, trib~, trub~ / Pzi: 3 trebuie, (rar) ~ește, (reg) trebă, trebe, trebu, trebui

N-a știut ce să spună despre limbi în general și care este atitudinea lui: „Adică ziși³ dacă mă deranjează cumva ca să vorbesc alte limbi, la asta te referi? Important e să ne înțelegem cumva, nu contează ce naționalitate suntem, dacă ne înțelegem și găsim o limbă comună, pe care înțelegem toți e perfect, e okay.”.

În ceea ce privește limbajul și dacă crede că poate strica impresia a spus că acesta depinde de oameni: „În mod normal, dacă ai fi un om cu capu' pe umeri și ai fi un pic cerebral n-ar trebui să te deranjeze indiferent de accent. Pe mine unu' nu mă deranjează. De ăia am și zis, mie îmi plac toate accentele și oricum ai vorbi română, mie-mi place.”. Nu are dificultăți în înțelegerea accentelor: „În mare parte le pot să înțelege pe toate cu ușurință, dar mai sunt în special bătrânii care folosesc multe arhaisme, cuvinte vechi sau... dar în general, ne înțelegem.”. Informatorul B. nu consideră că există o variantă superioară: „Nu nu nu. Nu mi se pare, adică, dacă vorbesc eu română ca un sudist sau dacă vorbește un ardelean română ardelenescă nu am o impresia că română mea este peste.. e tot română.”.

Nu se poate aminti de ceva despre confuzia lingvistica, dar zice că probabil a fost, mai ales când a plecat la Cluj: „oameni aveau cuvintele lor, au termeni lor, io nu înțelegeam, nu le auzisem vreodată, dar când au văzut, că m-am uitat, mai uităm, ce?, mai ciudat; mi-au explicat.”.

Îi place să călătorească și a fost foarte mult în vecinătate: o dată în Grecia, Turcia, Bulgaria „deci, aici, zonă noastră.”. A fost pe insula Martha's Vineyard „și după am plecat, o săptămână am fost în Boston și New York”. În Statele a fost încă o singură dată: „A fost destul de greu, sincer. Aveam cazarea, acolo lângă fermă, dar uuuh primary jobu' era foarte departe. Făceam de douăș'cinci de minute, juma de oră. Cazarea unde am stat nu era foarte okay, nu mi-a plăcut foarte mult să zic așa umm per total a fost okay să zic.”. S-a simțit un pic speriat „dar io mă consider, nu știu, un om destul de descurcăreț în orice situații și n-am fost, n-a fost chiar overwhelming, copleșitor să zic.”.

Plecarea în America a fost o întâmplare neplanificată: „Stăteam la niște beri cu niște prieteni și majoritatea s-a hotărât pe dacă vor să mergă⁴ și am zis bine merg și io. A fost foarte spontan.”. A plecat cu un prieten de facultate, cu un coleg de cameră și majoritatea timpului a stat cu el și cu colectivul de la muncă, cu oameni de la hotel unde munceau: „Sârbi, croați, oameni din

³ Aici am observat că africtele prepalatale devin fricative muiate *ĉ > ș zici ziși: „Fricatizarea africatelor ĉ, ĝ în stadiile menționate este înregistrată, de asemenea, în jumătatea nord-estică a Transilvaniei. (...) În graiurile din nordul Moldovei, ș, ž sînt și arhifonemele.” (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, p. 140)

⁴ Monoftongizare ȝa în ȝ: „În graiurile dacoromâne de vest și de nord, ca și în istroromână, în condițiile menționate, apare un ȝ. Din punct de vedere istoric este vorba de un proces de monoftongare, produs, probabil, în câteva etape succesive: ȝa > ȝe > ȝe > e.” (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, p. 115)

Republica Dominicana, din Jamaica, cred că mai erau mai multe țări dar nu-mi aduc exact acum aminte. A fost un, o as, o amestecătură din toată lumea. M-am înțeles foarte bine cu jamaicani. Am avut, am stat cu unu' acasă cu care m-am înțeles de minune, aveam unu' și la muncă, dar, cu care, care sunt în altă parte. Băieții din Republica Dominicana erau bineînțeles de minune și ar muri la muncă fără ei. Probabil de ăia și m-a afectat foarte tare să văd că menegera hotelului unde lucrăm, s-a purtat așa urât cu ei. Probabil de asta m-a afectat.” Cu câțiva încă vorbește: „*da, lifetime friends.*”

La locul de muncă, cu limba și mediul nou s-a descurcat ok, s-a adaptat destul de repede și nu i-a fost foarte greu: „*no joburile nu erau extraordinar de grele. Ai văzut, la fermă spălăm legume și le puneam în cutii și dincolo spălăm proșopi⁵ și duceam în cameră ce aveau oameni nevoie... M-am adaptat destul de okay.*” Când erau doar români, vorbeau în română, când erau și de altă naționalitate, nu neapărat americani, vorbeau în engleză, că așa i se pare de obraz, respectuos.

Cunoașterea limbi engleze, chiar dacă n-a fost necesară pentru locuri de munca pe care le-a avut, l-a ajutat: „*Asta s-a întâmplat doar când am fost în State, pentru că în România nu am avut vreun job⁶ la care să fie obligatoriu și engleza, dar în State [pauză] N-am avut, nu pot să zic că am avut ceva joburi la care era necesar să am o engleză foarte bună. Deci, nu pot să zic, că m-a încurcat.*”

Nu a acordat atenție, dacă se comportă diferit atunci, când vorbește în engleză: „*Cred că folosesc mâinile. Nu pot să explic.*” La întrebare dacă a fost greu să vorbească în limba engleză mereu și dacă gândește în limba engleză sau traduce gândurile din limba română a zis: „*La început da, la început da. Aveam, aveam așa un trac, o frică cumva, de a vorbi tocmai din cauza faptului că nu eram stăpân pe, pe limba. (...) Dacă e ceva foarte complicat sau foarte complicat, nu complicat o frază mai complexă, probabil o gândesc înainte, dar dacă e ceva mai basic ăă [pauză] iese așa automat.*”

⁵ „Ca și în celelalte subdialecte de vest și de nord, în subdialectul bănățean, în locul diftongului *oa*, este frecvent notat un *o*.” Iar închiderea lui e la *i*, chiar dacă *nu se produce cu aceeași consecvență ca în Moldova*, se realizează și în subdialectul bănățean și munțean. (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, p. 146)

⁶ existența unui *u* final ultrascort: „În cea mai mare parte a Crișanei și în sud-vestul Transilvaniei este înregistrat un *u* final, atât după consoane simple, cât și după grupuri consonantice.” Cu o relativă consecvență, apare și în graiurile vorbite în jumătatea estică a Munteniei și în Dobrogea. „Prezența lui se explică fonetic, ca și în alte graiuri, prin explozia puternică, specifică rostirii consoanelor finale.” (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, pp. 154-164)

La sfârșit a conchis: „E important, de engleză e, e singură limbă pe care chiar consider, că oricine ar trebui să știe. Pentru că, deja e o limbă care se vorbește în orice colț, din orice țară te duci în lumea asta. Restul sunt facultative, să zic sau la alegerea fiecăruia, dar engleză, trebuie să fie obligatoriu pentru toată lumea.”.

6. Biografia lingvistică a Informatoarei C.

Informatoarea C. (București, octombrie 1995) s-a născut în familia cu descendente mixte: „Părinți mei, mama și bunica mea, mama mamei mele, ai înțeles, da? Se trag dintr-o familie din Bulgaria. Foarte interesant, da. Au venit aici în ani 1800, aproximativ, iar din familia tatălui se trag tot așa din ăă sârbi. Erau toți la București și restul e istorie.(...) Dacă toți s-au așezat în București. Se numea, nu mai știi cum se numea, dar avea numire înainte și da, au făcut sate [pauză] villages.”.

Locuiește în București: „Numai în București, aici m-am născut, aici am locuit toată viața.”. Momentan nu vrea să se mute: „Pe viitor poate. Poate de viitor aș vrea să scap de orașul asta aglomerat. Poate chiar pe lângă București. Se dezvoltă mult, se construiesc case pe lângă și e foarte liberă, nu atât de cât aglomerat este București.”.

A terminat „Liceul Teoretic Dante Alighieri, bilingvi italiano, București” și „Business Management Turistic și Comercial, tot în București. Dimitri Cantemir este numele Universității.”. Informatoarea C. a comparat învățământul universitar în România cu cel din Statele Unite ale Americii: „În general um, universitățile noastre de stat avem profesori destul de buni, dar cele private nu sunt foarte... în America este fix invers, facultățile private sunt cele mai dorite, cele mai bune, considerate nu foarte bune iar doar copii fără viitor să duc acolo, și aici e invers.”.

Despre copilărie a povestit: „Când am fost mică, în, de la șase ani? da, de la șase ani mi-au pus meditații, tutoring, la engleză. Bunica mea a fost cea care a avut idea să învăț o limbă. ă mai făceam și la școală, învățam italiană. Am învățat doisprezece ani de italiană. Deci pot să conversez și italiană. Acum lucrez cu italiană adică o știu bine.”.

Lucrează „la o firmă de banking services, nu pot spune în română, da.”. Cu colegi vorbește în, bineînțeles, română, dar folosește și italiană și engleză: „...deci italiană pentru că lucrăm cu oameni din Italia și engleză că lucrăm și cu oameni din diverse țări, China, America... și vorbim engleză. În fiecare zi, toate cele trei limbi sunt folosite. Nu există zi în care să nu le folosesc pe

toate.”. Cu prieteni vorbește în mare parte română, dar având și prieteni din America, folosește engleză (și în afară muncii): „*Spre exemplu, acum un an de zile a venit un prieten din Los Angeles și noi toți între noi vorbeam engleză ca să nu se simtă băiatul din Los Angeles exclus. Deci da, vorbim în general română dar la nevoie și engleză.*”.

Știri citește cel mai des în limbă engleză și română: „*Spre exemplu, intru pe Google și îmi apar stories de fiecare dată, majoritatea în română și engleză, din cauza locației, pentru că telefonul meu a fost și în România și în America, și îmi vin știrile din ambele locații.*”. Urmărește și emisiuni din România (a recomandat „Chefi la cuțite”) dar în cele mai multe ori vizionează „*tv shows din America pe Netflix.*”. În general ascultă pop rock în: „*Engleză și italiană și spaniolo. Română nu prea ascult, sincer. Nu sunt mare fană muzici românești. Ascult [întrerupere] muzici din America, sau momentan îmi place mult o trupo din Italia care a câștigat Eurovisionul [râs]*“. Nu e nicio melodie în ultimul timp care să-i placă în limba română.

În București se vorbește, cum a spus și Informatorul A., literar. Nu au regionalisme: „*Doar că, dacă ar veni cineva să ne vorbească cu aceste cuvinte cu regionalismele, am înțelege, dar nu ar fi greu să le înțelegem, da.*”. Acasă vorbesc limbă română și toți se consider că sunt bilingvi sau multilingvi în afară tatălui: „*Toți română, doar că bunica mea și mama mai vorbesc bulgar, bulgărește. Au crescut cu limbă română dar mama bunicii mele vorbea mult cu ea în bulgară, și s-a transmis o bulgară mai combinată cu română să zicem așa.*” Dar, mama mai vorbește și engleză. A învățat-o fără să vrea de la televizor. Așa cum a învățat tot și Informatoarea C.: *tot de la televizor inițial și da.*”. Apoi a mai adăugat că tatăl vorbește engleză „*dar nu la fel de bine ca noi.*”. El a învățat-o doar în școală, nu a mai învățat după altceva. Tată nu vorbește sârbă, nu are legături cu sârbi, doar se trag din ei; au venit acum mulți ani și s-a pierdut cultură.

Aici avem un exemplu de schimbarea limbii (*language shift*) și de menținerea limbii (*language maintenance*), unde mama reprezintă așa numit *language maintenance* și tatăl este reprezentantul de *language shift*. „Termenul de schimbare de limbă se referă la pierderea limbii unui grup din a treia generație după imigrare, ceea ce înseamnă pierderea bilingvismului și asimilarea cu populația majoritară. Vorbim de reținerea limbii atunci când bilingvismul este menținut într-o anumită comunitate de vorbitori sau în cadrul unei minorități.” (Glovacki-Bernardi, et al., 2001, p. 196) Din păcate, limba bulgară nu a fost transmisă copiilor: „*Noi, generația mai tânără, nu vorbim bulgară sau... da*”. Nu știu expresii în bulgară deloc, nici nu înțeleg.

Informatoarea C. mai are și un frate mai mare. El vorbește doar română și engleză. Engleză a învățat tot așa ca și sora lui „de la televizor, seriale, de mic Cartoon Network...”. Cartoon Network fiind „pe tot profesorul de engleză, primul profesor...” din anii '90 ai secolului trecut.

Când a vorbit despre limbile pe care le-a învățat, a menționat mai întâi modul informal și apoi a vorbit despre învățarea formală în școală: „În primul rând, sursă principală a fost, au fost desenele animate, când eram copil... pentru engleză în principiu, italiană am învățat tot la școală din clasă întâi până la liceu, până la sfârșitul liceului chiar, iar spaniolă din telenovele, și din, am prins-o, uite asta este o expresie, am prins-o din mers, I learned it along the way.”. În primul rând italiană a învățat-o pentru că așa a fost profilul școli generale unde a fost. A învățat de mică, a început să-i placă, apoi a descoperit și engleză iar spaniolă, fiindcă seamănă foarte mult cu italiană, i-a fost mult mai ușor să învețe: „Sunt foarte similare.”. Când era copil, profesoară de engleză a spus inclusiv că ea are ureche pentru limbi străine „așa s-a exprimat, o zicală...”.

Cu toate cele spuse, ea crede că este multilingvă: „Deci, româna este la nivel matern, bineînțeles, o limbă maternă, engleză nivel avansat, foarte avansat chiar, italiană nivel mediul spre avansat și spaniolă aș spune mediu.”. Spaniolă știe tot de la televizor și din America când a relaționat cu oameni care vorbeau: „spaniolo, latino.” Nu la fel de bine ca și engleză sau italiană dar înțelege foarte bine.

Cunoașterea limbi i-a dat un avantaj și în căutarea unui loc de muncă și în mediul nou: „A fost un mare avantaj de mică, cum ți-am spus că, de la vârsta de șase ani, am făcut meditații la limba italiană și engleză și m-a ajutat foarte mult, și în găsirea unui job mai ușor și când am plecat în America m-am descurcat cu limbă, nu am avut probleme și da, deci consider un mare avantaj să știi mai multe limbi străine.”.

Informatoarea C. spune că a avut problema cu învățarea limbi: „Da, am avut puține dificultăți cu italiană, când am trecut la avansat și învățăm gramatică și conjugarea verbelor foarte mult, viitor, la andrei, andră... acele au fost un pic dificile.”. De asemenea a tradus în minte ce vrea să spună, dar doar la început: „La început traduceam în minte și nu am mai făcut asta de ceva ani. Gândești în limbă în care vrei să vorbești și.. ca să poți scoate cuvintele fără probleme.”. Foarte de ajutor în învățarea limbii i-au fost serialele: „pentru că erau situații pe care le întâlnim în viață de zi cu zi” și foarte puțin de ajutor, după părerea ei, a fost gramatica: „Eu am învățat numai auzind și vorbind limbă, nu învățând gramatică. Gramatica am învățat-o, după ce am învățat limba.”. Cea mai ușoară a fost engleză, și preferată ei este spaniolă. Mai vrea să învețe limbă franceză, o limbă în plus.

Cea mai bună rețeta pentru învățarea limbilor străine pentru ea: „*Practice. Exercițiul. Să exersezi limbă. Cel mai mult vorbind și uitându-te la lucruri, care îți stârnesc interesul. Că, îmi plăceau foarte multe serialele mă uitam nu era, ca și când mă obligam să învăț engleză. Pur și simplu se prindea de mine, să zic.*”

Îi place mult să călătorească: „*Am mai fost în Bulgaria, în Italia, în Franța, Elveția și America. Italia dacă am zis, nu știu dacă am zis Italia dar îți spun încă o dată și Italia. (...) În Franța am fost în Paris, în Roma în Italia, am fost în Zurich în Switzerland și în America în afară de Martha's Vineyard am mai fost în Boston și New York.*”. Parisul avea „*un vibe frumos*”, în ciudă faptului că orașul era foarte murdar. Roma era un oraș frumos, istoric cu multe lucruri de văzut, dar oamenii un pic neprietenoși. În Italia a folosit italiană: „*...pentru restaurante și unde mai vizitat da, e italiano. Italiani nu sunt atât de cunoscători de engleză.*”.

Pentru programul de schimb cultural Work & Travel a fost foarte influențată, alături de prietenul ei cel mai bun, de o colegă în clasă : „*Am avut cu noi în clasă o colegă care fusese și ne tot zicea că vrea, că e foarte interesant, că haideți și voi. Și am zis ok, mergem la anul; Și așa am mers, doi ani la rând, în fiecare vară pe Martha's Vineyard... și apoi a venit corona, și am lăsat-o baltă.*”. A păstrat legătură cu foarte mulți din foarte multe țări „*precum Serbia, chiar și America, Republica Dominicană, din tot înconjurul lumii am păstrat prieteni și încă ne mai, încă mai ținem legătura.*”. A vorbit cu toți în principiu în engleză: „*Cei care erau din alte țări, da în engleză. (...) La Atlantic (restaurant) mai vorbeam și în română, doar cu români. Dar restul în engleză cu toții ceilalți, dar da, între noi români mai vorbeam și română, când eram în America.*”. Pentru mulți de acolo motivul pentru care au fost în Work and Travel a fost să învețe mai bine engleză. Deci *nefiind foarte cunoscători de engleză* mai vorbeau între ei română când se simțeau depășiți de situații și nu mai știau engleză.

A povestit și o anecdotă despre confuzia lingvistică: „*Nu-mi s-a întâmplat mie personal dar știu o anecdotă despre o ușoară confuzie între limbă engleză și română. Un român se afla în America iar un american făcea un barbecue, iar român al nostru cum este foarte priceput la barbecue, la grătar, se duce la el și spune: Nu! Stai! Fac eu, fac eu.. [râs] Și american nu a înțeles ce vrea el să facă.*”.

7. Biografia lingvistică a Informatorului D.

Informatorul D. (decembrie 1994) s-a născut: „...în raionul Soroca, satul Vădeni, în Republica Moldova, deci e un sătuc, așa o comună mică aproape două mii umm ce.. cetățeni? popularea în jur de două mii.” A crescut la sat cu bunică pentru perioadă de nouă ani și jumătate. Apoi s-au mutat la Capitală, la Chișinău unde a trăit zece ani și apoi s-a mutat în State „timp de șapte ani”.

Acum locuiește pe insula Martha's Vineyard în destinația turistică Edgartown: „Sunt în sătucul, deci comună Edgartown.”. Inițial a ajuns în Statele Unite în Orleans, care se află pe peninsula Cape Cod, unde a locuit și a lucrat. Apoi s-a mutat în Vineyard Haven, de asemenea pe Martha's Vineyard, unde a locuit trei ani de zile. După aceea, a locuit în orașul Fall River, care se mai numește Portugalia Mică sau Mică Portugalia „...din cauză că sunt foarte multe, foarte mulți cetățeni, portugheji, din Portugalia”. Acolo a trăit timp de douăsprezece luni. Atunci: „Am lucrat în Pawtucket which um care...” oraș din județul Providence „...considerat Capitala Artelor în Statele Unite sau ceva de genul, Capitală de Art în Statele Unite apoi um m-am mutat pe insulă după douăsprezece luni exact și de atunci locuiesc în Edgartown.”.

Acasă pentru el nu trebuie să fie un loc sau legat la un loc fizic: „Ce loc consider acasă? umm casă pentru mine e un loc, deși nu trebuie să fi un loc e un sentiment, un sentiment nu de siguranță dar um de încredere? probabil că... un loc unde eu mă simt în apele mele, mă simt eu însumi. Un loc unde pot să mă exprim fără ca să fiu judecat și dacă cineva vrea să mă judece păi, îți găsești de treabă că nu mă interesează. Pot să trăiesc în viață și fără părerea ta sau fără opinia ta așa că nu mă deranjează chestia asta. O, ceva ce lipsea pentru mine în Moldova. Unde am fost născut și crescut umm deci casă pentru mine e un loc unde eu pot să fiu cine vreau să fiu, oricând.”.

Despre familia a început cu mama și tata. Din nefericire, tatăl său a decedat, când avea doi ani și jumătate. Singurele memorii despre el au rămas: „...doar în poze. (...) Mama a locuit cu noi, deci când am crescut altă perioadă și apoi în ju' de an a două mii a plecat în um imigrat în Italia um ca să încearcă să-și stabilească nouă viață și să găsească un post de muncă care să-i permită să întrețină pe ea și pe mine și fratele.”. Are un frate mai mare (trei ani diferență) și o soră dar din partea tatălui (deja șase ani diferență dintre el și ea): „are familia, are copii și așa mai departe. Am drept fratele. Bunică m-a crescut de la șase ani, cinci ani jumate până nu am plecat de acasă, la douăsprezece ani jumate, deci e o parte foarte mare în viața, e ca a două mamă era de fapt și umm deci, da, bunică e în Republica Moldova, fratele în Republica

Moldova, mamă deja stabilită în Italia de perioadă foarte lungă și tata cât și am spus, doar în suflet și în minte.”.

Toți membrii familiei vorbesc limbă română și limbă rusă în combinația cu încă o limbă. Mama vorbește fluent italiană: „...*deci ca mine ar vorbi italiană un pic mai bine decât română, eu vorbesc engleză un pic mai bine ca română deja um, des.*”. Bunică vorbește și franceză. Fratele vorbește engleză: „...*și nu știu, poate mai vorbește vreo limbă și eu nu știu, cel puțin trei, da.*”. Sora mai vorbește italiană.

Acasă au vorbit: „*Limbă română e limbă noastră maternă*⁷, *deci [pauză] nouăzeci și nouă de p..nah o sută, deci, mereu, mereu a fost limbă română, niciodată nu a fost altă limbă um. Rusă o vorbim toți fluent, din cauză că-i populația um cetățenilor ruși în Republică Moldova este destul greu, ă mare sau, nu știu, numeroasă și limbă rusă e foarte des întâlnita chiar și o studiam la școală, obligatoriu prin clasă nouă deja trei ani de un liceu o studiezi opțional, majoritatea o studiază um și foarte des întâlnită.*”.

Știe chirilice și poate să folosească liber alfabetul chirilic: „*Deci, da. Din cauză că vorbesc limbă rusă și o înțeleg, și am studiat-o umm folosesc umm pot să folosesc liber umm alfabetul chirilic și limbă română în Moldova în timp sovietic au încercat să o schimbe și pe perioadă, nu țin minte câți ani, dar limbă ro, moldovenească era scrisă în chirilic, dar sună în limbă română. Deci, pot să scrii un cuvânt în română cu litere chirilice.*”.

Din când era în *uhm middle school*, clasă a nouă, poate a opta, a început să viseze să părăsească Republica Moldova. Inițial voia doar să călătorească și habar n-avea că va părăsi țară pe o perioadă îndelungată. Moldova avea probleme cu granița și ca rezultatul, cetățenii n-au putut „*nicăieri în Europa, nici opțiune europeană fără viză, viză era cam complicată de obținut.*”. Continuă că poate nu era complicat, doar unii au spus că este dificil și toții în țară au crezut că este greu de obținut. Când era copil nu a călătorit mult sau destul, așa că a început să viseze despre Statele Unite de o perioadă lungă. Era să termine liceu și a descoperit că poate să ajungă în Statele Unite ca J1, *Student Exchange Program*: „*Vream să folosesc sistemul sau programul ca să ajung în Statele Unite și apoi aici trăiesc cum vreau eu. Umm cum s-ar de mi, deci, cu orice preț, să mă stabilesc aici în Statele Unite și să încep umm the American dream; follow the American dream.*”. S-a adevărit.

⁷ Modul de articulare a dentalelor [t] și [d] este influența limbii ruse (un secol și jumătate de dominație rusească și sovietică): „În limba rusă, există consoane tari și moi, care se deosebesc între ele printr-o articulare distinctă...” (Cantemir, 2011, p. 10)

A studiat ce i-a plăcut, psihologia, doar un an. Nu a continuat, din cauză că avea de ales: „*sau să merg de acasă sau să stau aici să fac ce vreau, ceea ce imaginam pe perioadă lungă și ceea ce am visat și am decis să stau.*”. A părăsit țara, Republica Moldova, din cauză că se simțea ca un animal din junglă care vrea să călătorească sau are nevoie să călătorească pe sute de kilometri în fiecare zi doar să se simtă în apele lui.

În majoritatea, citește știri în engleză, dar dacă este necesar și în română: „*În Statele Unite orice știre, orice umm film, orice program, TV, radio, orice l-ar fi e în limbă engleză. Chiar și documente legale orice n-ar fi în limbă engleză. Limbă română folosesc doar ocazional când apare vreo știre, ceva interesant din Moldova sau trebuie să merg la Ambasadă sau ceva de genu' asta.*”. Ascultă muzică în trei limbi: *câteodată ascult și franceză sau spaniolă, dar nu înțeleg, din nefericire, dar cel, cel mai des limbă română, rusă și engleză de bază.*”.

În Statele Unite vorbește doar engleză, rar în altă limbă, dar a întâlnit persoane din România sau Moldova: „*limbă română de-odată folosesc dialectul moldo, moldovenesc deci e un pic de română și rusă amestecată. Și apoi am întâlnit ruși, am vorbit limbă rusă. Am întâlnit alți studenți care poate ar vorbi limbă rusă sau un pic, deja mai vorbi rusă de altfel doar o limbă engleză.*”. Engleză a învățat și vorbit doar în Statele Unite, acasă niciodată. A fost la un pic de cursuri câteva săptămâni înainte de a veni în SUA, dar n-a studiat-o în școală pentru o perioadă lungă: „*Am studiat doar un an sau doi și foarte leger, foarte puțin. Um franceză a fost limbă de bază la liceu sau școală în perioadă din clasă a două umm datorită bunichei cu lecții după școală țin de doi sau trei ani de zile. Am învățat franceză din moment unde [pauză] eram cât pe ce să am o conversație liberă în limbă franceză cu profesorul sau profesoară fără ca să scap un cuvânt sau nu înțeleg nimic deci era o limbă... una dintre cele mai apropiate limbi străini care încă nu, am uitat un pic dar umm, mi-ar fi plăcut să învăț din nou.*”.

Din câte își amintește, depinde de școală în ce măsură sunt limbile pe dispoziție. Era și diferența dintre ce limbă străină adopta școală: „*Limbă română era de bază, limbă maternă; limbă rusă, majoritatea școlilor o avea prezentă cel puțin până la clasă nouă obligatoriu, din câte țin minte eu și limbă, orice școală ori pe liceu avea o limbă străină, și o limbă străină nu era socotită rusă, deci adăugător limbii rusei, încă o limbă ummm am înțeles că sunt școli cu limbă engleză de bază, limbă franceză ca și la mine și limbă spaniolă. Au fost licee și sunt licee cu limbă spaniolă de bază ca limbă străină. Licee mai umm fancy schools aveau și limbe adăugătoare fie ca obligatoriu sau opțional nu știu.*”. În Moldova nu prea știau de opțional. Trebuie să studieze și să nu prea spună nimic.

N-ar spune că a avut dificultăți cu învățarea limbi: „Deci limbile studiate română, rusă, franceză, și apoi engleză. Patru limbi care într-adevăr și italiană doar un pic. Nu am avut probleme. Am avut doar dorința sau nedorința. Deci franceză am fost obligat de bunică din cauză că trebuie s-o fac.”. Nu i-a plăcut de la început dar când și-a dat seamă că o înțelege și că poate învăța o limbă nouă fără ca să meargă la școală: „cam a devenit un pic umm [pauză] ca un drog... care este cuvântul aaa... cuvântul perfect ar fi a devenit sigu... addictive deci am optat așa senzație de adicție, când am început să înțeleg că franceză e mai ușoară decât lumea o face să sune și într-adevăr e o limba de, depui umm, depui timpul și efortul.”. Bunică a plăcut foarte mult franceză și o știe foarte bine gramatical așa că la început a studiat doar verbele cu ea „și atât timp cât am învățat gramatică, pe urma fonetică sau vorbire a fost foarte ușor. Este o chestie care, nu știu eram clasă șasea, șaptea, când mi-a părut chestie interesanta, dar niciodată, încă nu am întâlnit umm greutăți ca să studiez sau să învăț o limbă nouă.”. Dintre italiană și franceză, ar vrea să ajungă din nou la un nivel de a vorbi franceză unde poate înțelege și poate să aibă conversații liber: „Îmi place foarte mult.”.

Informatorul D. nu traduce gândurile dintr-o limbă în alta. Când vorbește română, gândește în română, când vorbește rusă, gândește în rusă și la fel cu engleză. Ca niște reguli care sunt cea mai bună rețeta pentru a învăța o nouă limbă afirmă următoarele: „Dezvoltă vocabularul, dar trebuie să fie inconștient. Ascultă muzică umm, privește tele um tiviul, poate radio ascultă în, într-o limbă în care vrei să înveți, apoi, mergi în țară dată și dei o săptămână sau două și o să știi, dar trebuie să vorbești o limbă dată, când e greu, cât de greu să te explici, vorbești în limbă cu persoane care într-adevăr vorbesc limbă corect.”. Continuă că foarte mult de ajutor sunt persoane în jurul tău care vorbesc limba respectivă corect și pot să te corecteze, pot să-ți fac observații, când nu spui corect sau când vrei să explici ceva să te înțeleagă cumva mai greu sau mai ușor și o să-ți spună cuvântul: „Also, memorize.”.

8. Dialecte, graiuri, accente

Psihologul Michael Corballis, la începutul unei discuții disponibile pe YouTube spune că: „Limbajul este probabil cea mai grea problemă din știință. Nimeni nu știe cu adevărat cum funcționează și nimeni nu știe cu adevărat de unde a venit.” (TEDx Talks, 2018). Unul este sigur, limbile nu variază doar între țări, ele variază și în interiorul țărilor. În mod clar, când vine vorba de distincția între limbi și dialecte, considerentele de politică, istorie, identitate etnică, cultură și drepturile indigene au prioritate față de considerentele tehnice lingvistice.

8.1. Împărțirea în nord și sud

Limbă română s-a format atât la nord cât și la sud de Dunăre, înaintea sosirii triburilor slave în această zonă. (Rosetti, 1986, p. 75) Vasile Ursan a făcut o analiză în articolul său *Despre configurația dialectală a dacoromânei actuale* și a spus că lingviștii au separat română vorbită în anumite zone geografice ale țării în două grupuri sau două unități teritoriale principale: nordic și sudic. Împărțirea teritoriului țării într-o jumătate nordică și sudică a pomenit și Informatorul B.: „...zonă de unde stau eu acasă e undeva în sudul României și oamenii de aici li se zice sudiști. Unde stau la Cluj, zonă se numește Ardeal și se vorbește ardeleneste. E română, dar e dialectul ardelenesc; și le-am cumva combinat, stând atât de timp și aici, plecat de cinci ani acolo e o cumva le, le combin.”.

Bineînțeles și engleză cunoaște multe accente. Informatorul D. a menționat că cele din sud sunt mai grele de înțeles: „Am întâlnit accente din parte de sud umm țerii, unde din primă conversație sau primă frază mi-ar fi foarte greu să înțeleg. (...) La nord, New England, unde suntem noi, se vorbește engleză mai umm [pauză] louder, nu știu, tare...”. După părerea lui, limbă engleză în sudul a Statelor Unite, nu se pronunță cuvântul până la sfârșit, parcă i se pare că „noi pronunțăm cuvântul aici”. Dar a explicat că după o săptămână sau două, începe să înțeleagă cum vorbesc.

8.2. Împărțirea istorică și cea actuală

Din punctul de vedere istoric, română cunoaște o împărțire în patru dialecte, unul nord-dunărean (dacoromân) și trei sud-dunărene (aromân sau macedoromân, meglenoromân și istroromân). Diverși lingviști au opinii diferite la definirea termenilor și stabilirea granițelor, dar graiurile dacoromâne, care se grupează în grupuri mari, după părerea lui Petrovici, pot fi numite subdialecte. Mai scrie că „pe bază materialului *Atlasului lingvistic român* putem împărți dialectul dacoromân în patru (sau cinci) subdialecte: muntenesc, moldovenesc, bănațean și

crișean (poate și maramureșean).” (Petrovici, 1954, p. 5) Transilvania, pentru Petrovici, nu are un subdialect al ei propriu. (Petrovici, 1954, p. 17) Tendința generală este de a nu fi de acord cu această afirmație. Ideea de prezență a graiului ardelenesc preocupă experții de ceva vreme. Teorii actuale admit existența acestuia, dar trebuie subliniat că, subdialectele și graiuri nu au granițe precise. „Pentru româna actuală păreri în privința g. sunt împărțite: unii lingviști consideră g. unitățile care pentru alții sunt dialecte (muntean, moldovean, crișean, bănățean), în timp ce alți lingviști consideră g. unitățile care pentru ceilalți sunt subdialecte (oltean, ialomițean, vrâncean, putnean, oșan etc.)” (Sursă: Dicționar de termeni lingvistici Gheorghe Constantinescu-Dobridor, 1998) (dexonline.ro, 2004-2022).

R. Todoran în lucrarea sa *Cu privire la repartitia graiurilor dacoromîne* spune că un dialect, subdialect sau grai se caracterizează prin anumite particularități fonetice, morfologice, sintactice și, cele mai numeroase, lexicale. Dar cele mai numeroase nu sunt în același timp și cele mai importante. (Todoran, 1956, p. 38) Diferențele apar frecvent la nivel fonetic. De exemplu, *bine/bișe* sunt regionalisme fonetice. Palatalizarea dentalelor *d, t, n*, înaintea lui *e, i* reunește subdialectul de sud-vest cu cel de nord-vest, pe când păstrarea nealterată a dentalelor înaintea lui *e, i*, grupează împreună subdialectele de sud și de est (Petrovici, 1954, p. 15). *Cimitir, țintirim, mormiș* și *temeteu* sunt particularitățile lexicale care împart teritoriul dacoromân în patru arii. (Todoran, 1956, p. 47) Fiecare dintre acestea având un anumit număr de graiuri (cu rostirea diferită sau formele morfologice ale aceluiași cuvânt, diferite regionalisme și expresii idiomatice, precum și un accent specific sau ritm al vorbirii). Asta se vede și în răspunsul Informatorului B. care a povestit o anecdotă din copilărie despre accentul său când s-a mutat din Reșița: „Păi, când m-am mutat din Reșița, apropo de limbaj, acolo este alt accent. Da, și când am venit aici la, la școala în Pitești, nu prea mă, mă înțelegeau [râs] copii. E aceeași limbă, dar sunt, nu știu, sunt pronunțate altfel cuvintele într-un fel.”

În regiunile Arad, Oradea, Cluj și Hunedoara sunt răspândiți o seamă de termeni dialectali care conferă acestui teritoriu un aspect dialectal deosebit. (Petrovici, 1954, p. 11) În mijlocul pătratului asta se afla Beiuș, unde s-a născut Informatorul A. El a enumerat cuvintele specifice regiunii: [râs] „Se zic la bine, de exemplu noi știam la bișe; amu, amoo înseamnă acuma. Stai să mă gândesc, la cimitir = temeteu, la fereastră = obloc, la poartă = căput...”. Informatorul A. se identifica cu zona lingvistică a Ardealului: „Ardelenescu ne vorbim. E un dialect în partea noastră de țară y puțin diferit față de celerlal, cealalte ăă regiuni, da' ne înțelegem între noi.”. Informatorul următor a dat același exemplu de cuvinte sau expresii specifice pentru regiune ca și Informatorul A.: „Îți dau, spun o expresie care se folosește foarte des în în în Ardeal. Cum ziși tu bine, în Ardeal se, în Ardeal se spune no bișe [râs]”. Miguel a folosit și o vorbă care s-

ar spune în Ardeal: țucu-ți sufletu' tău! Ambii informatori la pronunțarea cuvântului *dar* uneori nu articulează *r*, ci scurtează cuvântul. Cum a menționat și Miguel, că așa se spune adesea în sud. În plus că primul participant, scurtează uneori și prezentul indicativ *sunt* (popular și familiar: *îs* și *-s*, prescurtare din *sunt* când nu e accentuat, ca: *îs* aici, *nu-s* aici. Sursă: Micul dicționar academic, ediția a II-a Academia Română, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic, 2010). Amândoi au folosit niște cuvinte cu sunetele ϵ^{δ} și ϱ^{θ} (să *męrgă/meargă*; *cșă/coasă*), ca și Informatorul D. (*te dezvolti, să evolvi..*) care mai spune în unele cuvinte *e* în loc *ă*¹⁰ (*țerii-țării, modernizerii-modernizării*).

Informatoarea C. a menționat că are dificultăți în înțelegere altor graiuri, mai precis accentului ardelenesc: „Câteodată mai sunt greu de înțeles accentele. Cel din Ardeal, în specific pentru mine. [a încercat să reproducă, răs] Pentru că e foarte, nu pot să reproduc, este un accent pe care, dacă nu vorbești cu oamenii din Ardeal foarte des, nu-i poți înțelege bine. Exprimare, anumite cuvinte pe care nu le mai folosește nimeni, dar accentul lor este foarte, nu știu cum să-ți explic, lent. Vorbesc foarte lent și folosesc cuvinte de-ale lor specifice din Ardeal. [răs]“. Același lucru a indicat Informatorul B.: „În Cluj de exemplu, dacă ai vorbit cu un om care a crescut acolo, nu știu dacă l-ai înțelege foarte foarte bine. Dar, ăă vorbim română. Nu știu cum să zic alt fel... (...) Sunt tot fel de expresii, tot felu' de, nu știu, jocuri de cuvinte, slanguri... (...) oricum, eu am prins un pic de accent și din zona Clujului așa că e un...o amestecătură.”.

Nu contează pentru el dacă vorbește standard sau o variantă: „Nu, nu. Poate atât timp... În în Cluj am întâlnit unele persoane care auzindu-mă, c-am accent de sudist, s-au uitat cumva dubios la mine, dar nu m-a interesat.”. Despre graiurile și dialecte a repetat de mai multe ori că îi plac toate: „Mie sincer îmi plac toate; și sunt destule dialecte de, în fiecare zonă, sunt, alt dialect, dar sunt oameni cărora nu le plac. Ce, asta sunt părerile împărțite. Mie unu' plac toate accentele, tot, de oriunde ai fi, dacă vorbești, oricum ai vorbi română îmi place.”.

Ca și Miguel, Informatoarea C. are opinia că nu contează cum vorbesc alții: „Nu. Atâta timp cât se înțelege ce vrea să spună, pentru mine este în regulă în orice dialect” și nu consideră un dialect sau un grai nepotrivit: „Nu. Foarte rar se întâmplă să mai fie [pauză] scris nepoliticos

⁸ Monoftongizarea deja menționată (*ea* în *e*) mai sus (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, p. 115)

⁹ „Cu excepția unor localități izolate din sud-vestul Crișanei, în graiurile aparținând subdialectului crișean, în locul diftongului *qa*, este notat un *q*.” (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, p. 153) Trebuie precizat, de altfel, că, apare un *q* ca și în subdialectele vestice și în subdialectul maramureșean. (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, p. 159)

¹⁰ G. Cantemir în articolul său *Fenomenul palatalizării în cadrul bilingvismului româno-rus* menționează palatalizarea parțială a consoanelor *ț, ș, s, z* (în locul lui *ă* nepalatal, apare *e* prepalatal) (Cantemir, 2011, p. 2)

sau neprofesional. Da.”. Nu crede că există un dialect sau un accent superior celuilalt, dar spune că: „*Cel din București este doar, după părerea mea, este simplificat. Nu se mai folosesc anumite cuvinte care nu mai folosesc în lumea modernă de astăzi. Dar cei din zonele unde se mai folosește dialectu' probabil încă mai sunt și în vremea din trecut.*”.

Pe de altă parte Informatorul A. pomenește că graiul din Moldova e puțin mai greu de înțeles pentru oamenii din regiunea lui pentru că ei folosesc alte cuvinte față de cele pe care le folosesc în Crișana. De asemenea crede că uneori limbajul poate strica o impresia: „*Uneori da. Depinde de persoane. Cunosc persoane care sunt deranjate de limbaju' zonal de exemplu; și care vorbesc literar și... cam*”. Nu se simțea inconfortabil folosindu-și *ardelenescu*, dar despre o variantă superioară a spus: „*Păi, partea din zona Capitalei, partea din zona Bucureștiului, ei vorbesc destul de gramatical, corect și literar [pauză] și atât.*”.

8.3. Limba română în Republica Moldova

Supă sau ciorbă, ghetete sau adidași, harbuz sau pepene verde (Locals.md, 2011-2023). Fiecare om învață cuvintele din jurul său care apoi fac totalitatea – bine-structurată limbă.

Cu toate că în Constituția Republicii Moldova (1994), Articolul 13 scrie că „(1) *Limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine.*” (Parlamentul Republicii Moldova, 2010), următoarea analiza poate fi găsită pe site-ul Curții Constituționale a Republicii Moldova: „*Potrivit articolului 13 alin. (1) din Constituție, în interpretarea Hotărârii Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013, limba de stat a Republicii Moldova este limba română. Consacrarea constituțională a limbii române ca limbă de stat îi conferă acesteia caracterul de limbă oficială a statului.*” (Curtea Constituțională a Republicii Moldova, 2021). De asemenea se pomenește și pe pagina oficială a Republicii Moldova, unde în 2017 a fost publicat un articol *Executivul a avizat pozitiv inițiativa privind numirea limbii române drept limbă de stat în Constituție*, unde scrie pe scurt că sintagma „*limba moldovenească*” a fost modificată în „*limba română*” (Moldova.md, 2017).

Coșeriu în articol său *Despre așa zisă limbă moldovenească* spune că:

„*român, românesc și moldovean, moldovenesc* nu sunt termeni de același rang semantic (*moldovean, moldovenesc* se află la nivelul termenilor *muntean, oltean, bănățean, ardelean, maramureșean*, pe când *român, românesc* e termen general pentru toată limba română istorică și pentru limba română comună și literară), a fost numită cândva, mai ales de străini „*moldavă sau valahă*, ceea ce nu e același lucru.

Și, în lingvistică, „moldovenesc”, cu privire la limbă, se aplică numai unui grai (în cadrul dialectului dacoromân) a cărui arie nu coincide cu Moldova (deși cuprinde o mare parte din ea); dar limba „moldovenească”, fiind identică cu limba română, nu poate fi identică cu acest grai și nu trebuie confundată cu el.”

(Coșeriu, 2007, p. 19)

Limbă română în România și în Republica Moldova deseori a fost etichetată ca două limbi separate, bazate pe geopolitică, dar vorbitorii se înțeleg. Asta a menționat și Informatoarea C.: „*Dar da, spre exemplu în primul an în America am lucrat cu fata din Republica Moldova, iar ea vorbea cu noi română [pauză] deci din Moldova. Pot să înțelegeam toți, nu era nicio problemă de înțelegere, dar ea în schimb mai vorbea și cu menajera noastră care era din Ucraina, vorbea și rusă. Deci ea vorbea și română și rusă și engleză, acolo. Această sunt diferențele.*”. Despre limba română în Republica Moldova adaugă că sunt anumite cuvinte care sunt schimbate: „*nu știu să-ți le spun exact umm cum să zic limbă română din Republica Moldova, dar aud cei din Republica Moldova foarte multe influențe rusești. În accentele lor și în dialectele lor.*”. Mai spune că majoritatea nici nu vorbesc română, vorbesc rusă, sau o combinație de rusă cu română. „*În România sunt influențe sârbești cel puțin uhm în limba și din latină, italiană, influențe și limbă moldovenească cum le mai spun ei, are influențe rusești foarte mult.*” Nu are vreo părere despre acest subiect: „*Este o discuție politică la noi în țară despre faptul că Republică Moldova a fost și încă este parte din România și se vorbea la un moment dat de Unire celor două țări însă influențele rusești în Moldova nu-și doresc asta, deci nu se va întâmpla. Deci, va rămâne o țară independentă, da.*”.

La întrebare dacă are niște cuvinte specifice regiunii, Informatorul D. a răspuns că cel mai des a folosit un cuvânt specific. Ceea ce i-a fost un șoc din cauză că a trăit și a crescut la țară, într-o comună mică, până la nouă ani jumătate, când s-a mutat la Capitală și acolo (în Chișinău) sunt mai multe diversități, mai multă cultură: „*lumea nu folosea așa cuvânt. Bunică. Bunică, clasic cuvânt, limbă română. În parte de nord ce obțin am înțeles, deci nu am nu împărtășeam cu mulți prieteni ca să, să înțeleg mai bine umm. Cuvântul bunică de asemenea se folosește alt cuvânt [pauză] accent foarte straniu, nu știu de unde vine și cum a apărut se numește, [râs] se spune mamușa. Nu știu, mă gândeam poate să fii din limbă română mămuca... dar nu știu cum a apărut mamușa acolo, deci e o chestie, io am numit bunică mea mamușa că-i toată viața și acum nici nu pot să numesc bunică că-mi pare straniu.*”. Asta era doar în familia din cauză că nu știa dacă alte persoane folosesc sau ar fi alte persoane care folosi același cuvânt. În afară casei, mereu s-a exprimat bunică. „*Un cuvânt, sigur sunt altele acum am memorie foarte, un pic așa mai slabă și nu-mi așa aminti.*”.

După părerea Informatorului D., depinde de societate dacă limba poate strica impresia. A povestit despre o experiență pe care a avut-o: „Deci, tu poți să vorbești, nu contează cum vorbești, atât timp când vorbești corect umm sau nu contează ce accent folosești de atât timp cât te exprimi corect umm contează cum lumea sau ce fel de percepția are lumea. O experiență care o am din Moldova sau o am țin de societate moldovenească. Cu lumea cu umm point of, a shorter point of view, right? With the closed mind, um cu minte închisă, deci lumea care era un pic, era mai [pauză] people that were prone to be judgmental more than open-minded would consider you somehow showing off or somehow umm not showing off but arrogant. Deci te ar considera arogantă că-i vorbind română cu accent românesc în Republica Moldova.”. Nu vrea să judece și a spus că poate nu sunt toți la fel, este posibil că el n-a avut o experiența destul de corectă dar asta a fost chestia care: „...something that happened to me in Moldova, and I know that’s strange because that, we don’t really speak Romanian there the way we should.”.

Până a părăsit Moldova în două mii paisprezece n-a vorbit română așa: „Umm română [pauză] de a plecat în Statele Unite, um până am plecat în Statele Unite din Moldova. Română care vorbesc acum, cumva încerc să adoupt sau am adoptat un accent mai român decât moldovenesc.”. Și de fapt înțelege de ce: „din cauză că română care o vorbim în Moldova are accent diferit și română în România are accent român, dar niciodată nu am fost în România pe perioadă îndelungată sau nu am studiat română cu cineva care vorbi română cu accentul românesc și e o chestia care des observ când vorbesc română.”. Cu persoane care vorbesc română dar nu sunt din familia lui adoptă un accent: „Accentul meu român care um am acum, deși dacă cineva din Moldova m-ar auzi vorbind românesc în special ce nu știi, ar crede că sau fac un accent fake umm [inaudibil], deci nu e adevărat sau umm se spune în Moldova [râs] fățarnic, un pic fățarnic; dar în Republica Moldova cu accentul nostru moldovenesc e atât de diferit încât te dai seamă cum de când am mutat în Statele Unite am adoptat accentul asta românesc din senin.”. N-a făcut nici observație, nimeni nu i-a făcut observație, dar când vorbește cu familia, cu oricine din familie care nu știe accentul românesc, își schimbă imediat accentul „fără ca să-mi dau seamă. (...) Deci în Moldova, e natural pentru toți, vorbim română cu dialect moldovenesc umm diferențele dintre limbă rusă adesea și limbă română și apoi limbă română pur și simplu să schimbăm [pauză] se schimbă accentul, se schimbă sunetul, o fonetică? Fonetică.”. Sună atât de diferit la un moment dat poate un român nu ar înțelege din prima conversație ce a avut în vedere. Poate să fie aceeași chestie, spus în limbă română, dar se schimbă. A vrut să încerce să demonstreze fonetic, dar este foarte greu pentru că nu știe cum face asta: „Îmi vine, e o chestie naturală, deci nu e un accent pe care-l controlez.. deci inconștient.”.

Vorbind limbă engleză, limbă română acum sună pentru el cum ar trebui să sune sau cum ar fi limbă română. Poate fi de asemenea și faptul că n-a fost în Moldova de perioadă foarte lungă. „Când vorbesc cu familia, vorbim, dar e unica, deci familie unicu' grup de persoane¹¹ care vorbesc română cu accentul moldovenesc, sau prieteni, când vorbim din când în când umm de altfel când vorbesc română și o o exprim, deci folosesc accentul român și cam [pauză] greu să redau.”.

8.3.1. Limba rusă și influența ei

Explicând despre limbă rusă că este ca limba maternă, Informatorul D. a folosit limba română în mare parte dar a schimbat codul și o parte a vorbit în engleză: „În Republica Moldova, cel puțin pentru mine și persoane care, la sigur aș întâlni mai multe, persoane care să învață rusă fără ca să meargă fără, împotriva ei sau fără ca să (...) o chestie nenecesară. E natural. Deci e ca limba maternă. Nu, nu există momentul asta unde te gândești da, am nevoie de limba rusă sau nu. E o chestia naturală, îți dai seamă că știi rusă e bine, nu știi rusă cam nu e okay, deci nu e bine. Something that we would take for granted almost and something that we feel and it has to be. It's almost like our DNA changed and Romanian and Russian has to be learned. Where their schools, where their people that feel otherwise. There's people, there are people that speak Russian and don't necessarily feel like Romanian is the language they need and vice versa. There's people umm schools that study Romanian and we do not wanna study Russian because of their political views and that, that's something that... it's very strange to me and I'm sure it could, mare parte din societate, ar gândi la fel. Nu toți au accent rusesc, dar avem o parte destul de mare din societate care vorbesc rusă cu accent atât âââ... vorbim rusă câteodată în Moldova care nu are sens, deci peste treizeci procent de toți (...) La mine bunica vorbește așa. Vorbește rusă cu accent straniu și nu înțeleg de ce. Când vorbește rusă: Noo don't, don't do it.”.

Limbă rusă este și ceva interesant din copilărie: „...deci io urăsc n-a, am, am urât școală de timp cât am fost la școală, am fost student care mereu ăă..” s-a opus sistemului și nu i-au plăcut studiile, nu i-a plăcut nimic de școală, din cauză că era tot după sistem și nu i-a plăcut asta, dar: „limbă rusă umm mi-a plăcut foarte tare și e doar din cauză că am privit foarte mult tiviul în limbă rusă umm prieteni umm chiar ruși, de, de naționalitate, care vorbesc rusă clar, bine, curat. Am căpătat un accent rus sau rusesc cu un sunet asta ț (ʉ), care fac ei adesea, doar rușii...” (матри/маци, mamă) „...și am ajuns în câteva momente sau țin minte în câteva momente,

¹¹ „În ALRM II, I, de exemplu, închiderea lui e final aton în stadiile j sau i este notată în toate localitățile din Moldova...” (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, p. 131)

când eram în Ucraina um Crimeea, fostă Ucraina, acum e deja în graniță rusă, să nu intrăm în politică umm. În călătorie, deci eram camping umm timp de două săptămâni și persoane care au acolo, foarte mulți ruși tot întrebau de unde ești, din mereu te introduci i te introduc, cunoști și te întreabă de unde știi rusă, cum știi rusă, cum ai învățat rusă și le spuneam în limbă rusă vorbind că păi, e tot la școală, tv sau online.”. Multe persoane nu voiau să creadă că nu era din Rusia. Au crezut că de fapt este de naționalitate rusă și că nu vorbește altă limbă, doar rusă din cauza că: „dispărea accentul de asta moldovenesc sau român de limbă umm și vorbeam alte limbi ca engleză umm care îți schimbă complet valori a vorbi umm deci asta e o chestie foarte interesantă pe niciodată n-a, eu nu mi-am dat seamă pentru mine doar limba din cauză că știam.. nu știam este accent sau nu este accent și asta e chestia interesant.”.

8.4. Argou/jargon

Argou și jargon, ca o variante lingvistice urbane, pe dexonline.ro au definiții similare:

ARGÓU, argouri, s. n. Limbaj convențional al unui grup social care, spre a se face neînțeles de restul societății și mai ales de autorități, folosește cuvinte speciale (împrumuturi din graiurile regionale și din limbi străine) și JARGÓN, jargoane, s. n. 1. Limbaj specific anumitor categorii sociale, care reflectă dorința celor ce-l vorbesc de a se distinge de masa mare a vorbitorilor și care se caracterizează prin abundența cuvintelor și expresiilor pretențioase, de obicei împrumutate din alte limbi.

De-a lungul timpului, *argoul* a fost definit din perspective diferite: „Perspectiva inițială de un limbaj periferic, ulterior a fost combătută de paradigma limbajului „proaspăt, crud, viguros, sprintar și pitoresc“, specific tinerilor, a limbajului „exuberant, dominat de puterile ilimitate ale fanteziei“ cum spune Tohaneanu.” (Cristoreanu, 2017, p. 359) Acest limbaj, care inițial a circulat sub denumirea de *jargon*, diferă de la un grup la altul, se schimbă rapid și este mai comun în vorbire decât în scriere.

Doar Informatorul A. spune că folosește argou destul de rar, dar a dat un exemplu: „*Avem o expresie aici în zona care e interesantă și du-te bate-ți coșă*¹². *E greu să traduceți în engleză. It's like, stai să mă gândesc [pauză] du-te bate-ți coșă, adică lasă-mă în pace.*”. De asemenea cu înjurături: „*Păii...le folosesc dar nu foarte des...*”. Pe de altă parte, Miguel le folosește dar este atent cu folosirea atât a argoului, cât și a înjurăturilor: „*Depinde cu cine vorbesc. Dacă*

¹² du-te, bate-ți coasa! *expr. (adol., iron.) pleacă!, fugi!*
<https://dexonline.ro/intrare/coas%C4%83/11262>, acces: 29.8.2021.

vorbesc, dacă sunt la muncă încerc să vorbesc frumos, respectuos, când sunt cu prietenii, toata lumea, cei la grupa noastră...". A dat un exemplu pentru argou care folosește cu prietenii lui: „Stai, mă gândesc nici să nu fie foarte obscen sau ceva, [râs] nu știu să zic acum. De exemplu în Cluj se folosește foarte mult bot, când vorbești cu cineva: „Ce faci, bot?”. Bot e, de la gură, gură înseamnă bot practic, știi? și când vorbim între noi suntem „Ce zici, bot?”, „Ce faci, bot?” [râs] un exemplu, nu știu.”. Ca limbaj, argoul ține de diversitatea expresivă a limbii (Milică, 2009, p. 23). La întrebarea dacă folosește argou, Informatoarea C. a răspuns: „jargon? da, destul de des. Să mă gândesc. Mai sunt expresii pe care n-am putea folosi mai [râs] să nu vine ceva în minte cu înjurături.”. Informatorul D. ca și Informatoarea C. a întrebat dacă cercetătorul se referă la jargon: „Jargon? ...jargoane okay umm da, da. Cel mai des în trafic sau într-o situația așa mai, când vrei să te exprimi și nu vrei lumea să te înțeleagă.”. În mijloc de povestire despre exemplu a înțeles că vorbește despre înjurături pe care le consideră sinonime cu jargonul.

8.4.1. Înjurături

Și înjurături fac parte a limbajului cotidian. În Dewaele (2004), Pavlenko a investigat alegerea limbajului pentru înjurături dintre mai mult de 1000 multilingvi. Rezultatele sugerează că înjurăturile se întâmplă cel mai frecvent în limba dominantă a multilingvilor. Instruire mixtă, un început devreme în procesul de învățare și utilizarea frecventă a unei limbi s-a dovedit a prezice alegerea limbii respective pentru înjurături. A rezumat că L1 pare a fi alegerea evidentă pentru mulți multilingvi întrucât are de obicei cele mai puternice conotații emoționale din cauză socializării precoce și prelungite în limba respectivă. Această preferință de limbă, totuși, nu este bătută în cuie. (Pavlenko, 2006, p. 126)

În timp ce Informatorul A. nu folosește înjurături așa de mult cum alții, Informatorii B., C. și D. toții au ceva ce îi deosebește uni dintre alții. Informatorul B. a spus că limba lui preferată este: „Cred că română.” tocmai pentru că: „Pot să înjur mai bine în română. [râs]”. Mai recunoaște sincer că este un tip destul de vulgar: „Nu mă deranjează, le folosesc destul de des, dar la fel, am grijă să le folosesc în anumite contexte. Nu mă duc la piața sau la magazin și încep să înjur în magazin.”. Crede că română este cea mai perfectă limbă pentru a putea injura: „Adică putem injura două săptămâni și nu ne repetăm... inventiv”. Spre deosebire de Miguel, Informatoarea C. prefera să folosească înjurături în alte limbi, se simte mai comod cu folosirea înjurături în alte limbi, în special limbi engleze: „Depinde de context în care este folosit. Nu folosesc jignitor către alte persoane, ci mai mult de situații. Ca, îți dau un exemplu, am lovit la degetul mic de la picior și am înjurat. Fac asta în alte limbi și acum în România.”. A spus ca-i este mai ușor să injure în limba engleză: „Sincer, în engleză. Pentru că am fost sigur foarte

influențată de televizor și de toate serialele și filmele pe care le am văzut, cu un singur cuvânt repetitiv... [râs]”. Spune că vocabularul cu înjurături în limbă engleză este mai bogat: „...și este chiar, la general vocabularul limbi engleze este mai bogat decât celui limbii române.”. Ultimul participant (care nu mai trăiește în Republica Moldova) nu are preferințe în ce limba înjură, dar pune accent că face asta atunci când nu vrea să fie înțeles. Cel mai des apare în română (sau rusă) când cineva conduce încet sau în general în trafic rutier: „Cu înjurături... română, rusă, adesea se combine, deci asta e o chestie diferit de limba româ umm, în Moldova combinăm română și rusă cam direct înjurături și faci două. (...) Nu am preferințe, deci în ce limbi vine acolo...”. Luând în considerare cât de ezitant a fost (îi era foarte greu) să dea un exemplu, nu-i de mirare că a spus că nu este atât de frumos să folosească „jargonul”.

8.5. Exista o limbă corectă?

În articolul său, Munteanu a menționat o carte a lingvistului american Robert Anderson Hall jr., *Leave your language alone* în care se afirmă că nu există astfel de bun sau rău, corect sau incorect, gramatical sau ngramatical, corect și greșit în limbaj. (Munteanu, 2011) Că nu există o limbă greșită a explicat perfect și M. Kapović:

„Așa cum fizicienii descriu legea gravitației și nu prescriu ceea ce ar trebui să fie, așa cum biologii descriu lumea vie și nu prescriu ceea ce ar trebui să fie, așa cum chimiștii vorbesc despre compușii chimici așa cum există ei cu adevărat și nu prescriu ce compuși ar trebui să existe, tot așa lingviștii se ocupă de limba așa cum există și nu prescriu ce ar trebui să fie limbajul.”¹³

Mulți (laici, și chiar cei care ar trebui să fie experți) nu înțeleg acest lucru, dar este o presupunere fundamentală care trebuie cunoscută pentru a gândi și a discuta despre limba într-un mod semnificativ. Mai spune că limba s-a schimbat, se schimbă și se va schimba mereu. (Kapović, 2010, pp. 14-16) Limba este cu adevărat un organism viu, dar schimbările nu sunt nemuritoare.

Edwards (2009) și Ahearn (2012) menționează Bourdieu care susține că fiecare persoană își creează propria istorie. Adoptăm structuri care apoi ne creează imaginile, vederile sau înțelegerea lumii. Ca bază pentru percepția lumii, el citează *habitus*, care permite fiecărui individ sensuri practice despre cum să reacționeze în viață, organizează scopurile și dorințele personale să fie îndeplinite. Fiecare grup are un *habitus* diferit, deci poate fi folosit pentru a marca diferențele dintre grupuri. De la felul în care ne comportăm, postură, cum stăm, vorbim, plângem, râdem și multe alte activități. De fiecare dată când vorbesc, vorbitorii fac o alegere,

¹³ Kapović, M., 2010. *Čiji je jezik?*. 1. ed. Zagreb: Algoritam.

acea alegere le determină identitatea și, prin urmare, cultura care afectează modul în care scriem, respirăm și vorbim.

Vorbind din perspectiva lui, unde nu mai este înconjurat de limba română în viața de zi cu zi, Informatorul D. a dat exemplul cu limba engleză. De când a ajuns în Statele Unite și-a dat seamă că oriunde în lume, fiecare are un accent diferit și un mod de a vorbi diferit. Multe persoane care au fost aici pe perioadă îndelungată încă nu vorbesc engleză într-o manieră în care o vorbesc alții într-o perioadă mai scurtă sau aceeași perioadă de timp: „*dar am întâlnit atâte persoane cu o diversitate foarte mare de societăți (...) Am învățat, și n-am învățat, ne am deschis, you know I opened my mind and it doesn't matter to me anymore... multe persoane care, sau nu vorbesc engleză atât de bine sau doar învață engleză să va început o poate a fi student cu primul an știi de, să le zici JI, um primul ei sezon umm limbă engleză pentru ei era mai pic complicată.*”. Lucrând într-un domeniu unde comunicarea este foarte importantă, este o chestie de bază, unde trebuie să comunici mereu ca nimic nu să se întâmple, ca viața să nu fie în pericol cumva: „*Mereu trebuie să comunici, am învățat să comunic cu toți, fiecare accent, fiecare engleză, mai bună, mai rea cumva [pauză] fără ca să, să judec, fără ca să mă deranjeze. (...) It's almost like I developed a skill, do you understand, everyone's accent, everyone's umm great or poor English skills um to the point where, you know, it doesn't matter to me. If you have accent or not, you say things right or not. It's okay, because everyone accepts me the way I see it umm some people find and make you an observation and correct you and some people don't. And whoever does it thank you, whoever doesn't thank you either way.*”.

Când vine vorba de limbă română corectă sau greșită, informatorii aveau păreri împărțite. În timp ce Informatorul A. spune că trebuie să fie înțelegător și crede că este: „*...important să ai accent bun și să ai dicție.*”, Informatorul B. pur și simplu nu crede că există un accent corect sau greșit: „*Nu. Pentru că venim dintr-o anumită zonă și așa se vorbește acolo. Nu poți să zici io cu accentul meu că ba vorbesc uh greșit. Ca să ar fi fix la fel și din partea lor și ar putea spune același lucru despre mine.*”. Nici pentru Informatorul D. nu contează dacă cineva vorbește limbă standard sau variantă dialectală: „*atât timp când înțelegi cei ce vrei să exprimi, așa cum vrei tu să exprimi, perfect.*”. Deja sunt de acord, că nu există corect sau greșit, dar în același timp, unii cred că limbajul poate strica impresia dacă este prea informal: „*Când este un mediu de lucru, ar trebui să fie cât mai formal, acum nu zic că trebuie să vorbim la persoană a treia de fiecare dată, dar profesionalismul trebuie să existe.*”. (Informatoarea C.)

Deși nu există incorect, fiecare limbă întâmpină greșeli lingvistice. Dacă români fac greșeli în limbajul scris sau cel vorbit, Miguel crede: „*Ambele. Ambele. Da. Mult mă deranjează sincer*

când văd tineri, care nu știu vorbi română, și nu știu scrie română. La ăștia, mai bătrâni, părinți, bunici nu mai ce spre ce... dar la douăș' de ani, dacă nu știi să vorbești limbă, nici măcar pe a ta, e un pic jenant."

Informatoarea C. este de acord cu Miguel și spune că români fac greșeli în limbajul scris: *„În cel scris [râs] sută la sută. (...) Da, se ține foarte mult când se pune accentul pe a nu scrie greșit gramatical, bineînțeles, cu toate cratimele și [prin râs] semnele specifice limbi române. [râs]”*. A enumerat câteva exemple: *„da, uite! Când spui una sau două, te referi la one or two. Mulți scriu să liniuță, să cratimă, despart cuvântul că nu ar trebui, e gat când ar trebui să fie cu cratimă. [râs] În limb' noastră se scria înainte de a se schimba dicționarul, dacă ai auzit de î din a, fi început with the i with the thingy on the top, before it was the i, it wasn't the a și oameni încă scriu așa în ziua de azi. Este greșit, din punct de vedere gramatical pentru că nu se mai folosește."*

Pentru cuvinte de umplură și despre cacofonia, Informatorul D. are atitudini împărțite față de folosirea lor: *„Am învățat la școală să nu folosesc atât de mult cuvinte...(Cercetătorul: Cacofonia și asta..) da da da da, deci e o chestie care am învățat-o la școală o chestie bună am am într-adevăr am, mi-am dat seamă sau umm I was paying attention. This is one of the topics that somehow sounded really cool to me because I never wanted to speak a language that, if I tried it speak it right or grammatically correct, I wouldn't și la școală mi-am învățat să, sau liceu, să li am cuvinte de legătură, cuvinte fără rost, caco-free și alte de genu' asta."*. Ar dori să-l corecteze cineva când nu vorbește „bine” dar nu și invers: *„Mă deranjează foarte tare chestia de genu' asta, dacă eu o fac sau dacă să-mi întâmplă mie aș vrea dacă cineva să asculte și să-mi fac o observate ca să mă opresc. Când alți fac ummm e un pic mai greu pentru mine să spun, din cauză că sunt un pic așa mai emoțional și nu vreau ca să supăr pe nimeni, din cauză că eu am...umm I have my own preferences."*

9. Code-mixing și code-switching

Utilizarea unui anumit cod în anumite situații poate fi definită prin amestecarea codurilor (engleză code-mixing) sau schimbarea codurilor (engleză code-switching). Există schimbarea codurilor metaforic (alegera temei determină alegerea limbajului) și schimbarea codurilor situațional (situații emoționale sau temă emoțională care determină codul în ceea ce privește sistemele de comunicare lingvistică; alegerea codului lingvistic este legată de conotațiile limbajului). (Glovacki-Bernardi, et al., 2001, p. 199) Este foarte interesant faptul că unii se simt

mai confortabil folosindu-și limba proprie, iar alții o limbă străină, când vine vorba de umor, înjurături sau emoții diferite (Pavlenko, 2006, pp. 146-149). În ce măsură sunt informatori legați de o anumită limbă? Este mai ușor să exprime unele emoții într-un anumit limbaj tocmai datorită legăturii cu acel limbaj sau invers?

În ultimul timp, sunt foarte populare denumiri pentru amestecarea limbi materne cu engleză cum ar fi: *Spanglish*, *Japanglish*, *Sheng* (swahili și engleză), *Germglisch/Denglisch* sau *Franglish/Franglais* (Devlin, 2020). Conform Meeuwis și Blommaert, Auer (1998; 1999) citat în Ahearn (2012), unii consideră că este impur și dăunător pentru vorbitori, în timp ce alții consideră că o astfel de amestecare este creativă posibil chiar constituind o limbă nouă cu totul. Pe această listă, un loc a găsit și *Romglisch/Romgleză*. Un termen, unde în construcția propoziției în limbă română inserăm cuvinte englezești. (Vișan, 2016) De exemplu *ferry*, *overwhelming* sau chiar și fraze mai lungi. Motivul este, că în acel moment reflectă mai bine opinia noastră, ne exprimă emoțiile mai frumos sau pur și simplu nu ne putem aminti cuvintele din vocabularul potrivit.

Amestecarea și schimbarea codurilor nu se întâmplă doar la nivel între diferite naționalități care folosesc diferite idiomuri. În fel și chip, se observă, de asemenea, modul de a vorbi într-un spațiu cultural (școli, administrație, mass-media) dar și discursuri urbane, vorbit de un anumit grup de indivizi. (Ahearn, 2012, pp. 129-134) Când primul participant a povestit la ce vârstă a învățat limba engleză și franceză, în aceeași fraza, a schimbat codul și a folosit o dată numeralul cardinal în limba standard pentru paisprezece și popular pentru optsprezece: „*între paisprezece și optișpe ani*.”. Iar Informatoarea C. s-a exprimat mai întâi c-a fost în *Elveția* și apoi a spus în ce oraș a fost (...) *în Zurich în Switzerland*. Exemplul perfect pentru *code-switch* poate fi văzut și în secvențe de vorbire mai lungi de către Informatorul D.: „*...and maybe it's just the [pauză] a self umm, cum se numește cuvântul unde puterea minții, puterea, okay you know when you feel and you think that you feel sick and then your body gets sick, deci sau într-adevăr e important genetica și faptul că sunt, I'm a descendent of this family it, or it's just a thought, a concept in my head that I believe in so strongly that is pushing me always forward. Might not be that everyone thinks the same way about their own language and the language somebody else and their country. Nu știu dacă altă lume gândește la fel în Moldova, n-am întâlnit nimeni...*”.

Foarte multe exemple cu amestecătură codurilor sunt deja menționate prin paginile anterioare, dar următoarele sunt atitudini informatorilor despre *code-mixing/code-switching*. Toții informatori o fac inconștient. Informatorul A. este deranjat dacă cineva amesteca codurile: „*Nu-*

*mi place. Cam da, dacă cineva folosește, da. Nu-mi prea place.”. Nu știe de ce. Cu toate că uneori folosește câteva expresii ca de exemplu *by the way*. Informatorul următor spune că folosește: „ro...cea ce să folosim...(Cercetătorul: romgleză?) romgleză, nu găseam cuvânt, da da da da. Foarte des, foarte des. Nu știu, am momente, când nu-mi aduc aminte un cuvânt în română și îmi vine să spun în engleză, sunt nu știu, sunt tehn... e o miliarde de exemple.”. Are expresii în care preferă să vorbească în limba engleză: „Da, și momente în care în loc să folosesc romgleză.”. El crede că „...vine inconștient. E un reflex practic.”. Nu este deranjat dacă cineva o face: „Nu. Nu. Nu, deci și la noi sunt persoane care sunt deranjate dacă cumva spui la un moment dat o expresie în engleză, ori uh dacă folosești engleză sau nu știu, vorbești vorbești vorbești, la un moment dat zice o altă, nu poți să vorbești în română? Deci e, trebuie să folosești și... pe mine nu mă deranjează, dar sunt și persoane care sunt deranjate.”.*

În timpul conversației, este evident că Informatorul D. a schimbat codul foarte des (...because stai...). De la început, de când a ajuns în Statele Unite a încercat să vorbească engleză mereu și cu români și ruși. Engleză este viitorul său profesional pe care nu și-a plănuțit-o: „Nu știu de unde am adoptat așa mod de gândire, dar vine natural și nu e ceva conștient, deci vine inconștient umm subconștient de la subconștient.”. Și Informatorul anterior preferă câteodată să se exprime în engleză: „Da, prefer câteodată să mă exprim în engleză, așa cum ți-am spus, vocabularul nostru, efectiv am făcut un search pe Google și vocabularul nostru are jumate din cuvintele din engleză. Atât de puține cuvinte sunt față de engleză și câteodată, ci e pe mîntea mea, trebuie să mă exprim în engleză. Nu există sinonime în română în anumite situații.”. O face inconștient și nu este deranjată dacă altcineva o face amestecătură codurilor: „Nu, deloc. Chiar înțeleg mai bine în anumite contexte.”.

Cu amestecarea codurilor n-are probleme nici Informatorul D.: „N-am avut așa de probleme, am înțeles ca se întâmplă des, dar din cauză că sunt înconjurat de 99 de procente de persoane care vorbesc engleză sau nu au altă umm [pauză] don't have a choice doar să vorbesc engleză cu mine din cauză că nu vorbesc limbă sârbă, serbiana, sârbă, mulțumesc și nu înțeleg alte limbi din Balcani. Așa că ceea ce, populație foarte mare în Statele Unite sau nu în Statele Unite, pe insulă.”. Pe insula Martha's Vineyard sunt mulți studenți din România, Serbia, Macedonia, Bulgaria, Croația, adică țări balcanice și se poate auzi de multe ori toate limbile în fiecare zi. Dacă sunt înconjurați de oameni din zona lor de vorbire, vor amesteca adesea propria lor limbă cu cea engleză. „Nu mă deranjează dar dacă vorbește cu mine cineva și eu nu înțeleg limba lor umm. Nu mă deranjează atât timp cât te înțeleg [pauză] conversația. Deci, dacă e doar între mine și o persoană care se întâmplă că amestecă codurile, înțeleg se întâmplă doar din cauză

că sau nu pot să exprime în limbă engleză sau nu reușesc să găsească cuvântul perfect să exprime în limbă engleză. Era să întâmple și cu mine, dar din cauză că vorbeam doar cu persoane care vorbesc limbă engleză. Când ajungem în moment unde cuvânt vine în limbă română și nu puteam să o găsim în engleză în memorie um traduceam cuvântul repede și o continuăm o conversație.”. (Informatorul D.)

10. Bilingvism/multilingvism

Deși este clar că bilingvismul (abilitate de a vorbi două limbi) și multilingvismul (abilitatea de a vorbi mai multe limbi) sunt obișnuite, estimările cu privire la numărul exact de oameni care vorbesc două sau mai multe limbi în întreaga lume sunt greu de găsit, deoarece este surprinzător de dificil să se determine câte limbi sunt vorbite în total și ce contează chiar ca limbă. (Pavlenko, 2006) Acesta este cazul din mai multe motive: numărul de limbi vorbite în lume se schimbă tot timpul, deoarece atât de multe limbi sunt pe cale de dispariție (de exemplu istroromâna, considerată de UNESCO în pericol grav); de asemenea, se estimează că un sfert din limbile lumii sunt vorbite de mai puțin de o mie de oameni, făcându-le dificil de găsit, identificat și studiat (McCarty, et al., 2008, pp. 297-298). Să nu uităm - globalizarea care a condus la creșterea migrației și a dezvoltării tehnologiilor de comunicare permițând fluxuri transnaționale de idei, limbi și asimetrii creând „*creolized, mixed idioms of polyglottism*” (Jacquemet, 2005, p. 263) – adică amestecuri complexe și creative de limbi. Și, în sfârșit, nu există criterii universal acceptate pentru a face distincția dintre o „limbă” și un „dialect”. Diferența dintre un mod de a vorbi care este etichetat ca limbă și un mod de a vorbi care este etichetat ca dialect se reduce adesea la politică, cultură și istorie (Lippi-Green, 1997, p. 122).

Potrivit lui Evans (1988) așa cum este citat în Wilson (2013, pp. 300-301), studenții care au ales să studieze limbi la universitate au experimentat descoperirea de noi aspecte despre ei înșiși prin experiența petrecerii unei perioade în țara țintă, simțindu-se mai liberi în timp ce vorbesc în limba străină și sunt mai conștienți de faptul că sunt mai încrezători și mai sociabili.

Informatorul D. a studiat limbă engleză intensiv timp de două săptămâni înainte de a ajuns în Statele Unite. „*Am învățat gramatică. Sincer, am uitat totul. Nu țin minte nimic ce am studiat, trebuia să fiu ceva superb.*”. Dar, cum a spus și la început, școală nu este pentru el, nici sistemului. „*Am ajuns în JFK în New York City um nu țin minte cum am petrecut. Eram emoțional, dar o săptămână mai târziu eram în Orleans, Cape Cod, gata. Engleză. E cauză că nu aveam alte opțiuni, nu mi-am dat, nu mi-am permis să gândesc că băi am român, am rus, am să mă apropiu de alți ruși, români și să stau în jurul lor ca să mă pot să mă exprim. Nu, dimpotrivă am uitat la faptul că eram în Statele Unite și se vorbește engleză, trebuia să învăț engleză la orice preț.*”. Nu s-a stresat pe sine însuși. Știe că la început, primul an probabil că nu s-a exprimat corect. Nu-și amintește să fi avut probleme sau dificultăți în mediul nou: „*Primul post în muncă era jumate lucrăm cu clienți de la supermarket și jumate lucrăm într-o cameră mică unde nu trebuia să vorbesc cu nimeni. Deci, asta probabil că m-a ajutat apoi când am deja ajuns pe insulă și am început să lucrez cu lumea mai mult.*”. Mai des asculta decât vorbea

și apoi când s-a exprimat „sau nu-ți spuneam verbele în timp corect sau perioadă corectă umm, dar nu mă deranja eu nu eram asta, nu... foarte foarte foarte rar, am avut momente unde cumva mă rușinau sau mă simțeam um incomod să spun ceva, din cauză că nu spuneam cu accent corect... Câteodată observ când sunt obosit sau nu știu, ceva preocupat umm am un accent în limbă engleză care îți dai seamă imediat sunt de peste hotare și câteodată vorbesc engleză și oblig eu lumea să înțeleagă am accent sau nu.”.

De ajutor în învățarea limbi engleze au fost bineînțeles, cărți, dar surprinzător nu ediții cele mai recente: „M-a ajutat foarte mult cărt limbă engleză dar nu cărți moderne, am folosit cărți vechi până la ani 1950. (...) Unde se folosea engleză mai curată, o engleză mai frumoasă, engleză mai gramatical corectă sau cumva mai arhaică, dar mai plăcută. Mai aproape din engleză din Mare Britania sau de unde vine, de la rădăcini.”.

Kramsch (2001), așa cum este citat în Medved Krajnović & Juraga (2008, p. 355) consideră că cei care învață limbi străine folosesc la început noul sistem semiotic pentru a finaliza sarcini sau pentru a comunica sensul, dar după un anumit timp, noul sistem va începe probabil să le influențeze viziunea asupra realității în care scriu sau despre care vorbesc.

Asta se poate vede în cazul Informatoarei C., unde se simte influența limbii italiene. Ea are tendință să italianizeze cuvintele românești ca de exemplu *spaniolo*, it. *spagnolo* (după Spania), *trupo*, *introvertito*. În italiană are și expresia preferată: „În italiană este expresie pentru succes, pentru că profesoară mea ne-a urat succes în modul ăsta pentru bac, pentru bacalaureat, și se numește, expresie se zice: „In bocca al lupo!”, care înseamnă: Noroc! Succes! Good luck! and the response is „Crepî.”. Asta este expresia mea favorită în italiano; în engleză nu-mi vine una momentan, dar da ... și spaniolă nu prea, pentru că în spaniolă nu am mai vorbit, cred că, de un an de zile.”. Zice, că spaniolă este limba, care stă *pe hold*.

Având în vedere că Informatoarea C. folosește în fiecare zi și limba engleză și italiană, nu doar limba maternă, se poate spune că a încorporat și culturi asociate cu fiecare dintre aceste limbi. Le-a menționat asemănări și pe românii în Italia: „Din punctul meu de vedere, că le cunosc pe toate și știu puțin și cultură fiecăruia, sunt diferite, dar destul de asemănătoare, cum ți-am spus și uite, și între români și americani cu grătarele... între italieni și români la fel sunt istoria asta limbi. Românii și italienii au relație rocky, tumultoasă să-i spunem; pentru că în Italia sunt foarte mulți imigranți din România, care s-au dus să muncească pentru o viață mai bună.”. În România nu aveau salarii foarte bune, iar în Italia li se ofereau mai mulți bani. Italia este plină de români. „Și atunci când am fost, am fost la vârsta de treisprezece ani și la vârsta de

nouăsprezece ani. De fiecare dată auzeam români pe stradă. Ca și italieni, erau și români pe stradă.”

Modelele lingvistice și normele culturale au crescut împreună, influențându-se constant reciproc. Învățând despre ceilalți, învățăm despre noi înșine:

„Înțelegerea celorlalți face posibilă o mai bună cunoaștere a sinelui: orice formă de identitate este complexă, pentru că indivizii sunt definiți în relație cu alți oameni – atât individual, cât și colectiv – și cu diferitele grupuri cărora le datorează loialitate, într-un model în continuă schimbare.” UNESCO, *Learning: The Treasure Within*, 1996 ¹⁴

Acest lucru se vede și în răspunsul Informatorului D. care spune că cunoașterea limbilor pentru el înseamnă: *„Putere. Încredere. Control umm succes. [pauză] Să știi o limbă, se deschide o [pauză] nu o ramură, dar o lume, univers nou, nedescoperit umm ca să-ți fie mai ușor să te exprimi, să simți umm emoții diferite, care nu ți-ai permis să le simți în limbă ta maternă sau limbă în care ai vorbit-o până acum. E un mod de a descoperi un nou parte din tine, alt universum uitau într-o manieră diferită, deci parcă te ai privi de la o parte, a pe tine însuși...”*.

Modul în care bilingvii aleg limba pe care o folosesc spune multe despre modul în care percep lumea și cum se simt în legătură cu limba. După cum spune Romaine (2000, p. 35), alegerea limbii nu este arbitrară. Prin alegerea unei limbi, vorbitorii indică „acte de identitate” și decid grupul cu care vor să fie identificați.

Pe teritoriul lingvistic românesc nu există o diversificare atât de adâncă, încât să dea naștere unui fel de bilingvism, adică la situații în care vorbitorii unui grai să vorbească acasă graiul local, iar atunci când depășesc zona acestui grai să fie nevoiți a folosi limba comună a întregului popor ca pe o altă limbă, nici în ceea ce privește fonetismul, nici în ceea ce privește lexicul, nemaivorbind și de sistemul gramatical. (Jordan & Robu, 1978, p. 29)

Dar, Informatoarea C. a observat că limba sau dialectul altcuiva a influențat-o pe ea: *„Da. Atâta timp, cât stai foarte mult cu cineva cu accent, începi să vorbești și tu cu acel accent. Îți dau și un exemplu, la de la noi în București vine foarte mulți oameni din alte părți ale României. Au venit din Moldova, din Ardeal... Accentul. Pentru că vorbesc română fără accent, fără dialect. Și-și pierd accentul și așa se întâmplă și invers. Mergi de la București în Moldova, prinzi accentul lor.”*. Când a fost pe insulă a încercat să imite accentul în limbă engleză și chiar și-a

¹⁴ RacismNoWay, 2000

ieșit: „Americanilor mi se mai spunea, nu mereu, dar mi se spunea că nu am accent, nu pare că aș veni din Europa de Est, dar uite, atunci când eram obosită, după un shift de treisprezece ore, [pauză] engleză mea era low. Nu puteam să mă exprim, accentul dispărea, mă transformăm în East European din cauza oboselii și faptul că trebuie să gândesc în engleză ca să și vorbesc. Era oboseală, nu mai puteam gândi în engleză.”. În general nu era greu, doar atunci când era obosită, iar engleză ei nu mai funcționează. Atunci era mai greu să se exprime și să facă lume din jurul său să o înțeleagă. Spune că de asemenea a încercat să imite accentul în limbă italiană: „Italiană are un accent specific, știi... Este foarte comic, câteodată, cum gesticulează...”. Informatorul B. nu a observat că accentul celorlalți l-a influențat, dar trăind în Cluj timp de cinci ani, a preluat accentul: „Nu neapărat, dar uuh în Cluj stând printre Clujeni, am preluat fără să vreau un pic din accent.”. A încercat să imite accentul americanilor dar nu crede că le iese: „mai ales noi așți din Balcani avem avem, bine, nu toate lumea, majoritatea, avem nu știu, o engleză așa mai spre, spre rusă. Noi ca români nu avem nici o treabă cu ruși, noi suntem țară latină, noi suntem, la fel ca nu știu ca spanioli, cum se, ai văzut, cum se scrie așa se citește. Ruși sunt foarte îndepărtați de noi.”. În timp ce s-a aflat în Statele Unite, Informatorul A. nu a încercat să imite accentul americanilor.

Bilingvii se simt diferiți și se comportă într-un mod diferit atunci când vorbesc diferite limbi? Sunt percepuți ca oameni diferiți de interlocutorii lor? Ce determină aceste diferențe? (Pavlenko, 2006, p. 1) Acestea sunt doar câteva dintre întrebările care apar adesea în conversațiile despre bilingvi, dar nu sunt suficient explorate în literatura de specialitate. Acest fenomen complex este o chestiune de cercetare și discuție și, prin urmare, este și motivația acestei lucrări.

Schimbările în limbajul corpului, trăsăturile și vocea sunt evidente, dar și schimbări mai profunde în deghizare prin referire la „punerea unei măști sau preluarea unui alt rol” (Dewaele și Nakano 2012). Au subliniat, de asemenea, diferențe în exprimarea de sine în diferite limbi și un sentiment de a avea identități diferite în fiecare limbă. Informatorul D. recunoaște că are o personalitate diferită și stilul afectiv, când vorbește română, rusă sau engleză: „Deci română și rusă eram ca un fel de yin and yang, alb și negru, ziua și noaptea um engleză e mai mult ca o combinația de ambele. Deci, pot să mă exprim în orice maniera în limbă engleză fie ca-s calm, fie ca-s agitat, fie ca-i înjurătură sau un compliment, o expresie emoțională sau ceva ... poker face, a engleză pot să le fac pe ambele. Limbă română nu reușea și limbă rusă era, limbă rusă pentru mine mai mult era o un umm [pauză] ă ă ă problem [pauză] for me Russian, speaking Russian when I was back home it was more like a runaway from Romanian so I can express something in a way that in Romanian I couldn't; it was more confident, more masculine, more

you know, bolder maybe, sharp, somehow sharp edges, it was more like ă, where Romanian it used to be more calm and always quiet and shy umm limbă engleză ce a devenit o combinație dintre ambele poate din cauză că mă simt comod, aici mă simt în apele mele, și mă simt ca pot să mă exprim...”

Biculturii susțin adesea că se simt „ca o persoană diferită” atunci când vorbesc o altă limbă și acest lucru ar putea sugera că au cadre cognitive distincte, care sunt asociate cu culturile și limbile cu care se ocupă și că aceste cadre mentale ar putea consta nu doar în diferite valori și comportament, dar și viziuni despre lume și identități separate. (Luna, et al., 2008) Ca și cu Informatorul D., care zice că fiecare limbă (română, rusă și engleză) are personalitatea sa, Informatoarea C. spune că se comportă diferit. A citit că personalitatea se schimbă odată cu limbă pe care o vorbești: *„Nu știu ce, nu este această, acest fenomen, dar am impresia că este din cauza expresiilor pe care, uite, în română ți-am, cum ți-am mai devreme, nu le poți folosi așa că folosesc în engleză ca să mă pot exprima, același lucru e.”* Această comutare între cadrele mentale specifice culturii se numește „schimbarea cadrelor” (e. *Frame switching*) și poate duce la schimbarea simțului sinelui. (Luna, et al., 2008, p. 279) Potrivit lui Pavlenko, percepția despre noi înșine nu se limitează la multilingvii târzii sau imigranți, ci poate fi cauzată de experiența multilingvă și se observă că experiențe precum schimbarea comportamentelor verbale și non-verbale care însoțesc schimbarea limbajului ar putea fi interpretate diferit de oameni care au discursuri diferite despre bi/multilingvism și despre ei înșiși (Pavlenko, 2006, așa cum este citat în Dewaele 2011, 30). Legat de asta, Informatoarea C. se simțea ca „o nouă persoană, sincer”, când s-a întors. *„Această experiența m-a dezvoltat mult personal. Adică, înainte să mergem în America, eram destul de introvertito umm așa și faptul că am fost obligată să-i spunem să socializez foarte mult, m-a făcut să ies din carapace, come out of my shell.”*

Cercetătorul a pus o întrebare legată de tonalitate. În ce măsură cred că și-au schimbat tonalitatea, dacă s-a întâmplat și cât de greu le-a fost să se exprime în noul mediu? În timp ce Informatorul A. nu crede că a vorbit în vocea diferită, Miguel spune că probabil schimbă și intonația, dar n-a gândit niciodată la asta. Și unul și altul au menționat că poate gesticulează mai mult. Informatoarea C. și Informatorul D. au observat că-i se schimbă vocea, când vorbesc în alte limbi: *„Da. Da, am observat foarte tare. Deci e o chestie care ăă imediat, când am învățat limbă engleză și deja um puteam să gândesc în limbă engleză, nu deja învățat deci, când am gândit în engleză și raționalizăm chestie zi de zi engleză doar um. Mi-am dat seamă ca se schimbă foarte tare de la română la rusă, de la rusă la engleză.”* Pe când Informatoarea C. recunoaște că în limbi romanice nu este atât de evident: *„Da, vocea se mai schimbă, când vorbești în altă limbă. Spre exemplu în engleză mi se pare că vocea mea este mai groasă, decât*

în română. Am impresia că este din cauza faptului cum îți poziționezi limbă când vorbești. Asta cred că este ceea ce face diferența. În italiană și în spaniolă nu mi se pare că se schimbă atât de mult, pentru că sunt tot limbi latine ca și română și chiar dacă română ca și limbă are influențe slavice se apropia foarte mult și... da nu este diferența mare, între intonația.”. Cu toate că începutul a fost energic, Informatoarea C. s-a descurcat foarte bine și cu limbă engleză: „Cu limbă m-am descurcat foarte bine, știm o dinainte. Un pic dinamic la început până m-am obișnuit până I settled in...da.”.

Astăzi este obișnuit să existe oameni cu medii diferite, mai precis medii lingvistice, căsătoriți, poate chiar și trăind într-o țară în care sunt înconjurați de o a treia limbă, cum este și Informatorul D. care spune că este foarte greu să găsească răspunsul la întrebare dacă copiii vor învăța limbă română și rusă: „Am fost întrebat așa mi s-a pus așa întrebare sau că eu am ajuns la așa întrebare de sine stătător. M-am gândit la faptul asta, la întrebarea asta și nu știu dacă am un răspuns. Probabil că da. Din cauză că e, bine, dacă am copii în Statele Unite o să știe limbă engleză vreau sau nu vreau, dar mi-ar fi foarte plăcut dacă ei să știe limbă română nu din cauză că um sunt din Moldova, dar din cauză că aș vrea să vorbesc în limbă română cu ei la, nu știu în public și nimeni nu să înțeleagă. De asta îmi face foarte mult plăcere și rusă de asemenea. Aș vreau să știe mai multe limbi din cauză că... poți să întâlnești oriunde și atât timp, cât înțelegi altă lume, dar poate ei nu știu că înțelegi.. tu ai putere, tu ai control, tu ești sigur, tu ești în siguranță. (...) Conservarea limbajului în gener umm coming back to the roots e foarte important pentru copii, pentru urmași să știe de unde vii tu. Este foarte important.”.

11. Work & Travel, SUA

Trăim în primul secol al celui de-al treilea mileniu care este marcat de un stil agitat de viață, cu globalizare și digitalizare în creștere, descoperiri tehnologice tot mai frecvente, dezvoltare constantă, lumea fiind într-o conexiune continuă. Omul din moment care este conștient de existența sa este în continuă mișcare, căutare și descoperire. De-a lungul istoriei, călătoriile au demonstrat că au avut întotdeauna o importanță deosebită: de la descoperirea de noi spații de locuit, de noi culturi și modurile lor de supraviețuire și chiar întâlnirea pentru prima dată cu mirodenii și alte articole comerciale care nu sunt specifice unei anumite zone. În timp ce unii se bucură de mediul lor sigur și bine-cunoscut, alții sunt dornici de schimbare constantă, îndepărtându-se de rutină, absorbind noi cunoștințe și abilități, extinzând viziuni asupra lumii, cunoscând o gamă largă de identități, culturi și stiluri de viață. Se poate spune că informatorii la această lucrare fac parte din cel de-al doilea grup.

China, Spania, Italia, Noua Zeelandă sau Canada sunt doar câteva dintre țări care oferă unor persoane șansa să participe la unul dintre cele mai memorabile programe: fie că este vorba de *Internship*, fie *Camp Counselor*, *Work & Travel* sau *Au Pair*. Informatorii la acest studiu, au fost o dată sau de mai multe ori în programul *Work & Travel* în Statele Unite. Au trăit acolo pe perioadă îndelungată (termenul *perioadă îndelungată* referindu-se la mai mult de 3 sau 4 luni). Toți au lucrat pe insula *Martha's Vineyard*, iar *Grace period*, adică partea în care se călătorește, au petrecut-o în Boston și în inevitabilul New York. Astfel, experiențe lor de viața din Statele Unite sunt bazate nu doar pe perioada în care au lucrat, ci și pe această perioadă scurtă în care au dobândit unele dintre valori și perspective ale unei țări în care totul este posibil. Oamenii sunt produsele mediului înconjurător, dar ce se întâmplă când înlocuim o comunitate familiară cu alta în care tiparul de gândire și acțiune diferă de al nostru?

Faptul că Informatorul D. a ajuns în Statele Unite i-a demonstrat că visele se îndeplinesc. A fost doar începutul unei noi aventuri și unei vieți noi unde controlul și totul este în mâinile lui. Ce vrea, acela face: „și um rezultatul este direct legat efort, de modul de a gândi, modul de a simți și cea ce fac in fiecare zi deci, zi cu zi umm if I say it in English probably nah, it's easier in English. This experience, the fact that I got to United States allowed me to truly let my mind go free and and feel everything. And as long as I feel everything, I can tailor it to my own needs and paint it the way I want, have it in any color I want it. Every day, even if it's dynamic and it changes every second umm because a free mind, a mind that's not controlled by a society, a mind that's not influenced by a society and it's only responsible to you and you're responsible to your own self umm it's, it's something that has no limits. Doar timpul poate să ne demonstreze ce poți, ce nu poți tu. Atât timp, când gândești liber și își permiți să gândești liber și faptul asta, poți să ajungi să obții, și să-ți demonstrezi tu însuși ca, totul este posibil.”

Din această experiență, informatorul A. a învățat: „...că trebuie să fim înțelegătorii cu oamenii, să respecti așa cum îs ei și adică, fiecare naționalitate are o gândire diferită și o, și o viață diferită.”. Și informatorul următor subliniază individualitatea fiecărei persoane ca și faptul că te schimbă un pic așa experiența: „cel puțin pe mine m-a schimbat. (...) Îți dai seamă că sunt cu tot alți oameni diferiți de la degetul mic până la ultimul fir de păr.”.

11.1. Șoc cultural

La prima vizită într-o lume străină, toată lumea trece deseori prin etape de șoc cultural. Termenul *șoc cultural* a fost folosit pentru primă dată de Kalervo Oberg pentru a descrie anxietatea care decurge din necunoașterea a ceea ce trebuie făcut în noua cultură. (Oberg, 1960, p. 142) Semnele cunoscute nu mai sunt sau li s-au dat noi semnificații, rezultând răspunsuri

care variază de la neliniște vagă până la dezorientare profundă. (Pedersen, 1995, p. 1) Experimentarea unei noi culturi este un sentiment brusc și uneori inconfortabil care provoacă o reevaluare a gazdei și a culturii sale. (Pedersen, 1995, p. 2) Ceea ce se întâmplă este dezvoltarea a două modele de comportament. (Oberg, 1960, p. 146) Aceasta înseamnă că oamenii încep să adopte obiceiuri dintr-o altă cultură, dar totuși le folosesc pe ale lor. (De exemplu: limbă (inclusiv slanguri), obiceiul de bacșiș, participarea la noi activități culturale, cât de multă mâncare se aruncă în majoritatea restaurantelor sau consumerismul – din ce în ce mai prezent și la nivel mondial.)

Limba este o parte integrantă a culturii și, în același timp, o fereastră către cultura însăși. (Kramersch, 2009, p. 11) Dobândirea experienței pe tot parcursul vieții este important nu doar să cunoaștem noi identități, culturi și limbi, ci și pe sine, conștientizarea propriei culturi și limbi. Limbajul transmite și mesaje sociale despre noi înșine, despre cine suntem, cu cine ne identificăm.

Conform tradiției lui Boas (Duranti, 1997, p. 52), cultura și limba nu depind direct una de alta, deoarece grupurile cu culturi foarte diferite împărtășesc aceeași limbă, iar oamenii care vorbesc limbi complet neînrudite pot împărtăși unele modele culturale de bază. Precum este cazul culturii grătarului: *„Sunt asemănări de cultură grătarului ca niște români, sunt foarte asemănători din punct asta de vedere; români la orice sărbătoare, fac grătar [râs] ca și americani, grătar.”*. (Informatoarea C.)

Vorbitorii de limbi diferite nu doar că vorbesc într-un mod în care nu se înțeleg, ci pot gândi și în moduri reciproc de neînțelese. Limbajul nu este o oglindă a opiniei, ci această opinie este o oglindă a limbajului. (Jackendoff, 2016) Informatorii s-au trezit în mijlocul unor diferențe: *„Câteva diferențe, eu fiind din Europa de Est, americanii în primul rând nici nu știau de existență noastră [râs], și da. Ăă diferențe ar fi, că la noi nu sunt atât de promovate de fast food-urile, uhm stai să mă gândesc ce diferențe ar mai fi. [pauză] În America sunt foarte multe rase, spre exemplu, și diferite religii, etnicități, dar la noi în România sunt, este o religie predominantă, ortodoxismul. La ei sunt foarte multe religii, știi și tu, că sunt împărțiți în foarte multe religii și o altă de libertate, de exprimare față de, cel puțin de exprimare religioasă, este foarte free la ei, față de România, care este foarte creștină și tradițională din punct de vedere al religiei.”*. La început un șoc a fost marea diversitate de rase, mai ales în orașele mari precum Boston și New York: *„foarte multă lume care fiecare avea treaba lui de făcut și ajunsă odată pe insulă, totul liniște și pace.”*. (Informatoarea C.) America era plină de surprize și câteva inconveniente. A fost plăcut surprinsă că: *„deși auzisem că americanii nu sunt foarte prietenoși,*

au fost foarte prietenoși și primitorii la ei în țară.”. Un lucru care nu i-a plăcut la ei sunt toate regulile de imigrare: „pentru că te simți ca un pușcăriaș, [râs] ca un impozitor până nu dovedesc ei că ești în regulă, dar rest mi-a plăcut foarte mult țară și oamenii de acolo și îmi dor ca să mă întorc pe viitor, dacă nu să locuiesc acolo, să mai lucrez o vară.”.

Coșeriu a spus că limbaj este o activitate umană complexă, dar și un sistem istoric și cultural (Coșeriu, 1977). Istoria americană a fost martoră la rasism, segregare și, deși au fost înlocuite cu ideea de șanse egale (e. *equal opportunity*) și majoritatea americanilor cred că fiecare persoană ar trebui să aibă șanse egale indiferent de rasă, gen, sex sau religie, din păcate, în multe situații, asta nu este cazul. Se simte, undeva mai mult, undeva mai puțin, privilegiul alb sau așa-zis *white privilege*.

Acest lucru a fost observat și de Miguel: „În același timp sunt și foarte ospitalieri, unii nu toții, cei cu care am interacționat eu, uhm dar în în același timp sunt și foarte, nu știu cum să zic, o zic direct, sunt și foarte rasiștii. Eu fiind alb n-am avut problemă, dar aveam prieteni cu care munceam pe același schimb, erau din Republica Dominicană sau erau din Jamaica și se vedea că noi eram tratați altfel, și era practic mai, foarte de urât...”. Ei au fost studenți care veneau doar ca să facă un ban în plus. Nu s-a simțit discriminat dar subliniază că aceasta este o mare problemă în America: „Cred că la ei singură discriminare era dacă aveai alte culori; și asta s-a simțit. Am văzut. N-am simțit pe pielea mea, că nu e cazul, dar am văzut.”.

Spre deosebire de Informatoarea C. care s-a simțit un puțin discriminat: „Nu din cauza accentului, dar din cauza faptului că eram din România. În primul an, când am fost în America în 2018, un american, teenager, a venit la mine ca să mă întrebe noi ce vorbim în România, latină? Da, atât de ignorant, a fost și da, a fost o mică discriminare atunci dar nu...un pic ignorant.”.

Prin urmare, Informatorul D. despre societate pe insulă a spus că „(...) e foarte diferită în comparație cu umm [pauză] mainland.”. Orice partea țerii în afară de pe insulă se simte ca o lume diferită. Diversitate populației e foarte mare: „cei care sunt localnici și locuiesc aici, deși ai prezent lumea care nu e atâte umm [pauză] it's not as welcoming, not everyone is as welcoming as everyone else dar umm e o diferență foarte mare deci e un loc mai sigur poate ar fi perfect c-aș compara cu o grădiniță pentru bebeluși unde îți, ți se permite ca un bebe se creșci și te dezvolti, să evolvi (...) Ce vrei tu, cine ești tu, ce într-adevăr să demonstrezi, din ce ești făcut și ce este în tine ce se ascunde până ce comoară... fața de sistemul clasic unde toți trebuie să fie la fel, toți trebuie să respecte niște reguli, să urmeze aceeași cale și fac același lucru, aceeași viață.”.

Limba modelează cultura și gândirea, datorită ei privim lumea într-un anumit fel. Diferite limbi implică o diversitate de priviri asupra lumii (de la un sistem complet diferit de calcul și utilizarea abrevierilor, conversia Celsius în Fahrenheit până la tranziția de la forma de calcul a timpului de la 24 la 12 ore). „Învățând să înțelegem și să navigăm în cultura altei țări, devenim indivizi mai deschiși la minte și mai acceptați.” (Anon., 2020)

Informatorul D. a comparat țară în care s-a născut, Moldova, a *Third World country* cu cea în care petrece timpul acum, Statele Unite: „*United States is like 20, 30, 40, 100 years ahead of it's time. Deși în Statele Unite am întâlnit locuri și am fost în locuri, unde m-am amintit de casă sau de loc unde am crescut. Foarte așa în trecut, mai împotriva sistemului sau modernizării deși, o chestie care îmi place aici, societate nu contează către de parte nu ai trăi, în ce sat sau locație, loc așa [pauză] wow, remote area...it doesn't matter where you live it can be as possible on top of mountain umm oricum există conexiune la societate.*”. Există condiții de viață de bază: au apă, au căldură, au chestie de bază, chestie nu naturală dar de bază pentru el. „*Mi-ar fi greu să accept faptul că am trăit, am crescut la țară într-un sătuc, unde apă era de la fântâna și nu era în casă, trebuia să o aduci cu căldarea și condițiile de bază nici nu erau. Era mai, era chestie de lupt, deci condițiile de bază aici, eu am crescut cu o idee că erau condiții de lux asta e o chestie foarte straniu. Am acceptat deja și înțeleg normal e așa dar din cauză că vin din societate diferită, țară mică după Sov, Uniunea Sovietica umm. Asta e o chestie interesantă de asemenea [pauză] khm deși eu gândesc altfel, percep Statele Unite altfel, sunt majoritatea populații locale, persoane născute și crescute în Statele Unite gândesc exact la fel ca și lumea din Republica Moldova.*”. Au doar o țară, au doar o imagine, doar un vis, și nimic altceva. „*Li pare că nimic nu are valoare sau loc unde sunt noare așa de mare valoare cum ar putea să aibă. Când am dat seamă că-i aceeași ca și cu mine, în țară mea natală nu vedeam [pauză] mi-era foarte greu să văd o umm viitor (...) sunt în controlul meu și am ajuns în Statele Unite și cumva magie s-a întâmplat și totul disponibil și tot iese cum îmi place... Cineva pleca de aici merge în Moldova ar avea aceeași senzație, același sentiment, nu știu [inaudibil].*”

11.2. Readaptare la propria cultură

*Nimeni nu-și dă seama cât de frumos este să călătorești până nu vine
acasă și își sprijină capul pe vechea lui pernă familiară.*

Lin Yutang

De asemenea, trebuie luată în considerare readaptarea la propria cultură. Unii cred că etapa finală a șocului cultural este o întoarcere la realitate. (Anon., 2012) După câteva luni de, cel

mai probabil, complet diferită viață, este timpul să ne întoarcem la viețile noastre, la cultură și la vechile noastre obiceiuri. La întrebarea cum s-au adaptat când s-au întors și cât timp le-a luat să se întoarcă la rutina lor, informatorii au avut răspunsuri similare.

Când s-a întors Informatorul A. s-a simțit bine: „*Mi-e dor de casă, m-am simțit bine să văd prietenii, familia.*”. Chiar dacă nu poate să-și imagineze că trăiește în Statele Unite ale Americii pentru că: „*Stai să, să mă formulez bine. Vreau viața mai liniștită, nu-mi plac orașele mari, îmi place să le vizitez dar n-aș vreau să stau, acolo... Îmi plac munți, îmi place liniștea în general.*”, îi era dor și de America: „*...da' treceau repede, adică, era doar un gând.*”.

Deși trecuseră trei ani de la acea experiență, nostalgia se simțea în vocea Informatorului B. în timp ce răspundea la întrebare cum s-a simțit când s-a întors acasă: „[pauză] *Bine. Nu știu cu un pic de dor m-aș mai fiu rău să stau, mi-era și dor, era un mixed feelings.*”. Această experiență l-a afectat, precum și pe ceilalți informatori: „*Cred că pe toți sau nu știu, cel puțin pe mine, m-a, m-a maturizat un pic.*”. Pentru că ești la atâta distanță de casă, de ai tăi, de prieteni și dacă ți se întâmplă cumva, ceva; subliniază că ești singur și n-ai la cine să apelezi. Cu toate că a fost cu un prieten, s-a simțit parcă ar fi fost singur: „*Am fost, doar că el era [pauză] e tipu' ăla, uomu'¹⁵ copilăros (...) am fost ca singur.*”. Miguel și-ar dori să trăiască în Statele: „*Ar fi plăcut cu, mi-ar plăcea dar uhm nu știu, sunt legat foarte mult de prietenii de acasă, de... mă gândeam de foarte multe ori să plec ori în Anglia, ori în Germania cumva, dar sunt prea legat de prieteni de acasă și degeaba, degeaba faci tu doi saci de bani pe lună, dacă nu ai cu cine să-i cheltuiești.*”.

Informatoarea C. este de acord cu Informatorul A. când vine vorba despre liniște, pace: „*Nu mi-aș dori să locuiesc la un oraș mare, nici gând [râs] într-o zonă cum este Cape Cod¹⁶, mi-ar plăcea.*”, dar este de asemenea de acord cu Miguel în ceea ce privește că se poate imagina că trăiește în Statele Unite, doar nu oriunde.

Informatorul D. acum nu are de gând să revină în Moldova: „*Khm, bună întrebare. Umm când se întâmplă n-am să spun nu, când am ocazia, când va fi, următoarea ocazie, primă ocazie e timp de cine știe cât mai va dura, dar cel puțin după șapte ani acuma de zile, șapte ani și câteva luni încă nu simt, nu am senzația asta de dor. Deci, sunt sunt într-o mod unde mă simt acasă,*

¹⁵ În subdialectul bănățean *caracteristică pare a fi și diftongarea sistematică a lui o în uo*. (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, p. 147) Dar și în subdialectul crișean (într-o arie care cuprinde Crișana și vestul Transilvaniei) întâlnim: „...orice o inițial se diftonghează în uo, este vorba despre un fenomen de diferențiere, atât u cât și o fiind caracterizate prin labialitate.” (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, p. 154)

¹⁶ peninsula în Massachusetts

mă simt bine umm nu știu, parcă îmi pare că nu este nimic acolo să mă țeme¹⁷ nu nu nu aud în vise numele meu: hai vin acasă, vin acasă, deci, nu, nu sunt asta. (...) În State am să rămân, nu... până e sfârșitul lumi sau e război mondial sau cine știe ce se mai întâmplă, umm atât timp cât sunt aici și mai mult timp, pentru că Statele Unite îmi dau seamă, că nu sunt legat și nu poți fi legat de o, o, un loc, un teritoriu atât timp cât îți simți inimă și nu inimă, mintea deschisă pentru experiențele, locuri noi și lume nouă. Umm limbă e unică chestie care ai nevoie să înveți ca să ajungi oriunde, deci, unde, fie că-i Africa sau India sau America de Sud, continentul american de sud umm nu contează, unde aș vrea să plec atât timp știu limba, știu că o să-mi placă și am gădesc chestie care să mă fac, ca să mă simt comod.”.

¹⁷„Izolată, în localități din nord-vestul Moldovei, întâlnim și fonetismele (p) t', (b) d', rezultate din confuzia ocluserilor k', g', primare și secundare, cu dentalele palatalizate t', d'. Alături de forme cum ar fi tem, înt'egăt, pentru kem, înk'egăt...” (Caragiu Marioțeanu, et al., 1977, p. 136)

12. Concluzii

Accentul acestei lucrări a fost pus pe biografiile lingvistice ale unor participanți la programul Work & Travel. Deoarece există un număr foarte mic de participanți incluși în această cercetare, limitând astfel interpretarea datelor obținute, rezultatele nu pot fi folosite ca o generalizare.

Cercetarea a fost organizată în patru interviuri individuale semi-structurate. Este vorba de trei tineri din România și unul din Republica Moldova. Rezultatele studiului de față demonstrează faptul că, fiind conștienți de înregistrare și că limba română nu este L1 a cercetătorului, au vorbit mai clar pentru a fi mai bine înțeleși și nici Informatorul A. nici Informatorul B. n-au folosit varianta lor de vorbire cotidiană, cu câteva excepții la nivelul modificărilor fonetice și al lexicului menționate în al optulea capitol.

La capitolul respectiv aflăm că toți cred că orice idiom este în regulă atâta timp cât oamenii pot să-l înțeleagă. Informatorii n-au făcut diferența între dialect și accent, adică n-au folosit termenul *dialect* în sens istoric, ci în același sens ca și grai. Putem spune că Informatorul A. vorbește cu particularități crișene, iar Informatoarea C. cu particularități muntene. În limbajul lui B. se simt elemente și fonetisme ale graiului ardelenesc (a preluat de la clujeni), dar dacă luăm în considerare tinerețea lui și la orașele în care a trăit, putem conchide că este normal să aibă și particularități bănățene (Reșița, unde s-a născut și tatăl său) și trăsături muntene (Curtea de Argeș și Pitești). Informatorul D. recunoaște că nu mai vorbește limba română ca înainte de a ajunge în SUA (cu excepția familiei și câtorva prieteni cu care vorbește ocazional). De asemenea, ne oferă o perspectivă asupra situației limbii ruse și a influenței acesteia în Republica Moldova. Se poate spune că toți vorbesc îngrijit și literar doar informatorii A. și B. vorbesc altfel, cu varianta dialectală (ardelenesc). În timp ce Informatorul B. admite că vorbește vulgar (dar are grijă să înjure cu prietenii lui), Informatorul A. nu înjură atât de mult. Toți vorbesc argotic.

Însumând totul, informatorii din aceasta lucrare au dovedit că tipurile de gândire pot fi asemănătoare sau diferite. Deși unii au învățat gramatica la început așa că pentru ei a fost mai ușor să învețe restul, alții au adoptat o abordare complet diferită. Au menționat internetul, cărțile, jocurile, desenele animate și seriialele ca ajutor în învățarea limbilor străine.

Cercetarea a mai arătat faptul că informatorii știu limba engleză bine. Unii o știu de când erau mici, iar unul din patru informatori a învățat engleza când a ajuns în SUA ca student. Unii o vorbesc un pic mai bine, alții se descurcă – înconjuțați de limbă, s-au îmbunătățit. Au acceptat unanim că limbile străine reprezintă un avantaj.

Este cunoscut tuturor faptul că învățând o limbă nouă putem descoperi nu doar oportunități financiare mai bune, ci și cele mentale (mai multe oportunități de afaceri pe piața muncii, locuri mai bine plătite; în formă mentală, se presupune că întârzie boala Alzheimer și demența). Rezultatele au arătat că informatorii împărtășesc unele idei comune despre limbă, dar au și opinii opuse în unele domenii. Acestea fiind spuse, informatorii C. și D. se consideră vorbitori multilingvi care cred că personalitatea, precum și vocea, se schimbă atunci când vorbesc în alte limbi. Informatorul A. și B. au susținut că au observat schimbări în comportamentul lor (gesticulează mai mult) atunci când vorbesc o limbă străină. Toți informatorii au spus că, mai întâi au gândit în limbă română și au tradus în engleză, dar niciunul dintre ei nu mai face asta. S-ar putea concluziona că straturile suplimentare ale ceea ce suntem se pot manifesta în primul rând prin schimbarea codului și prin vorbire și, eventual, prin crearea de noi trăsături de caracter sau schimbarea caracteristicilor cuiva în timpul vorbirii unei limbi străine. Aceste constatări ar putea avea un impact asupra cunoașterii și înțelegerii emoțiilor, a conștientizării culturale și a afilierii naționale implicate în învățarea limbilor străine.

Datele colectate oferă răspunsuri cu privire la schimbarea mediului familiar și în ce măsură acest program i-a influențat. Vorbitorii nativi ai limbii române din acest studiu s-au hotărât (planificat sau neplanificat) să schimbe mediul cunoscut și să înceapă o aventură nouă într-un loc unde au stăpânit limba, s-au maturizat, unul a decis să continue viața mai bună și trăiește un vis american, iar alții s-au întors ca oameni noi. După șocul cultural, înțelegerea interculturală, dar și o înțelegere mai profundă a culturii americane, se poate observa că și-au întărit conștientizarea personală de sine. S-au întors cunoscând nu doar cultura americană, ci și pe ei înșiși. Cei mai mulți dintre ei au declarat că se simt mai deschiși, mai încrezători în sine și mai sociabili.

Informatorii din România nu au de gând să se mute în SUA. Informatorului A. îi plac liniștea, pădurile și natura, la fel ca Informatoarei C., care însă, își poate imagina că trăiește într-o parte a SUA care nu este atât de aglomerată. Informatorul B. se gândea să plece și în Anglia sau Germania, nu doar în SUA dar este prea legat de prieteni și familie. Informatorul D. nu se gândește la întoarcerea în Moldova.

Bibliografie

- Ahearn, L. M., 2012. *Living Language: An Introduction to Linguistic Anthropology*. s.l.:Wiley-Blackwell.
- Anon., 2012. *Center for Global Education*. [Interactiv]
Disponibil pe: <http://www.studentsabroad.com/handbook/reverse-culture-shock.php?country=Cuba> [Accesat 23 Apr 2022].
- Anon., 2020. *VALPARAISO UNIVERSITY*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://www.valpo.edu/international/living-in-valpo/u-s-culture/american-culture-culture-shock> [Accesat 21 Sep 2021].
- Anon., fără an *Dexonline*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://dexonline.ro/definitie/i/sinteza> [Accesat Mai 2022].
- Cantemir, G., 2011. Fenomenul palatalizării în cadrul bilingvismului româno-rus. *Limba și context*, III(2).
- Caragiu Marioțeanu, M., Giosu, Ș., Ionescu-Ruxăndoiu, L. & Todoran, R., 1977. *Dialectologie Română*. București: Editura didactică și pedagogică.
- C. C. a. R. M., 2021. *Curtea Constituțională Libra Justa Justitiam Servat*. [Interactiv]
Disponibil pe:
<https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=2067&t=/Media/Noutati/Curtea-a-examinat-constitutionalitatea-Legii-cu-privire-la-functionarea-limbilor-vorbite-pe-teritoriul-Republicii-Moldova/> [Accesat Oct 2022].
- Coșeriu, E., 1977. *El hombre y su lenguaje*. Madrid: Gredos.
- Coșeriu, E., 2007. *Despre așa-zisa „limbă moldovenească”*, Chișinău: s.n.
- Cristoreanu, C., 2017. The characteristics of slang in pupils' language. A sociolinguistic approach. *Diacronia*, pp. p. 358-367.
- Devlin, T. M., 2020. *Babbel*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://www.babbel.com/en/magazine/varieties-of-english> [Accesat 9 Iul 2022].
- Dewaele, J.-M. & Pavlenko, A., 2004. What language do multilinguals swear in?!. *Estudios de Sociolinguística*, 5, pp. 83-106.
- dexonline.ro, 2004-2022. *dexonline.ro*. [Interactiv] [Accesat 2022].
- Dimock, M., 2019. *Pew Research Center*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/> [Accesat 5 Oct 2022].
- Duranti, A., 1997. *Linguistic anthropology*. s.l.:Cambridge University Press.
- Edwards, J., 2009. *Language and Identity An Introduction*. New York: Cambridge University Press.
- Garrett, P., 2007. *Language attitudes*. In: *Carmen Llamas, Louise Mullany and Peter Stockwell (Eds.), The Routledge Companion to Sociolinguistics*. London: Routledge.

- Glovacki-Bernardi, Z. și alții, 2001. *Uvod u lingvistiku*. I. izdanje ed. Zagreb: Školska knjiga.
- Hájek, M., Havlík, M. & Nekvapil, J., 2014. Problém relevance v tematicky orientovaném biografickém interview: případ orálněhistorických životopisných rozhovorů. *Sociologický Časopis/Czech Sociological Review*, 50(No 1), pp. 29-56.
- Iordan, I. & Robu, V., 1978. *Limba română contemporană*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Jackendoff, R., 2016. Određuje li naš jezik naše mišljenje?. În: *Praktični vodič kroz mišljenje i značenje*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, pp. 93-97.
- Jacquemet, M., 2005. Transidiomatic practices: Language and power. *Language & Communication* 25, pp. 257-277.
- Kapović, M., 2010. *Čiji je jezik?*. 1. ed. Zagreb: Algoritam.
- Kramsch, C., 2009. *Language and Culture*. s.l.:Oxford University Press.
- Labov, W., 1984. Field Methods of The Projects on Linguistic Change and Variation. *Language in Use, Englewood Cliffs*, pp. 28-53.
- Lippi-Green, R., 1997. *English with an Accent: Language, Ideology and Discrimination in the United States*. London: Routledge.
- Locals.md, 2011-2023. *Locals.md*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://locals.md/2016/20-de-cuvinte-din-limba-romana-care-in-moldova-si-romania-se-vorbesc-diferit/> [Accesat 21 Sep 2021].
- Luna, D., Ringberg, T. & Peracchio, L., 2008. One Individual, Two Identities Frame Switching among Biculturals. *Journal of Consumer Research*, pp. 279-293.
- McCarty, L. T., Skutnaab-Kangas, T. & Magga, O. H., 2008. Education for Speakers of Endangered Languages. În: *The Handbook of Educational Linguistics*. s.l.:Blackwell Publishing, pp. 297-308.
- Medved Krajnović, M. & Juraga, I., 2008. *Perception of Influence of Foreign Language Learning on Personality*, s.l.: Studia Romanica et Anglica Zagradiensia.
- Mercuri, S. P., November 2012. Understanding the Interconnectedness between Language Choices, Cultural Identity Construction and School Practices in the Life of a Latina Educator. *Gist Education and Learning Research Journal*, No 6(ISSN 1692-5777), pp. 12-43.
- Milică, I., 2009. *Expresivitatea argoului*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- MindArchitect, S. S. 2., 2020. *Youtube*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://www.youtube.com/watch?v=MRPHH1b0dYA&t=1347s> [Accesat 10 Apr 2022].
- Moldova.md, 2017. *Republica Moldova Pagina Oficială*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://moldova.md/ro/content/executivul-avizat-pozitiv-initiativa-privind-numirea-limbii-romane-drept-limba-de-stat> [Accesat Oct 2022].
- Munteanu, C., 2011. Cum se învață o limbă (după Eugeniu Coșeriu). *Limbă română*, pp. 180-190.

- Oberg, K., 1960. Culture Shock: Adjustment to New Cultural Environment. *Journal of Medical Anthropology*, Issue 2006, pp. curare 29/2-3:142-146.
- Parlamentul Republicii Moldova, 2010. *Parlamentul Republicii Moldova*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://www.parlament.md/CadruLegal/Constitution/tabid/151/language/ro-RO/Default.aspx> [Accesat Oct 2022].
- Pavlenko, A., 2006. *Bilingual Minds: Emotional Experience, Expression and Representation*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Pedersen, P., 1995. *The Five Stages of Culture Shock: Critical Incidents Around the World*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Petrovici, E., 1954. *Repartiția graiurilor dacoromâne pe baza atlasului lingvistic român*, s.l.: Diacronia.ro.
- RacismNoWay, 2000. *The importance of culture, language and identity*, Australian Government: s.n.
- Rev.com, ©., fără an [Interactiv]
Disponibil pe: <https://www.rev.com/blog/resources/verbatim-transcription> [Accesat 8 Iul 2022].
- Romaine, S., 2000. *Language in Society: An Introduction to Sociolinguistics*. New York: Oxford University Press.
- Rosetti, A., 1986. *Istoria limbii române I de la origini până la începutul secolului al XVII-lea*. București: Ediția științifică și enciclopedică.
- Syncro Translation Services SRL, fără an *Syncro Translation Services SRL*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://syncrotranslation.com/ro/dialecte-sau-graiuri-ce-auzim-in-maramures-si-nu-auzim-la-bucuresti/> [Accesat 20 Mai 2022].
- TEDx Talks, 2018. *YouTube*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://www.youtube.com/watch?v=nd5cklw6d6Q> [Accesat Mai 2022].
- Todoran, R., 1956. *Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne*, București: Editura Academiei.
- Tophinke, D., 2002. Lebensgeschichte und Sprache. Zum Konzept der Sprachbiografie aus linguistischer Sicht. *VALS-ASLA (Vereinigung für angewandte Linguistik in der Schweiz)*, No 76(ISSN 1023-2044), pp. 1-14.
- Ursan, V., 2008. *Despre configurația dialectală a dacoromânei actuale*. [Interactiv]
Disponibil pe: <https://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A22743> [Accesat 21 Feb 2021].
- Vișan, R., 2016. LINGUISTS, ROMGLISH AND “VERBAL HYGIENE”. *Romanian Journal of English Studies*, Decembrie, pp. 137-144.
- Wilson, R., 2013. Another Language Is Another Soul. În: *Language and Intercultural Communication*. s.l.:Taylor & Francis (Routledge), pp. 298-309.
- Youlden, M., 2016. *Youtube*. [Interactiv]
Disponibil pe: https://www.youtube.com/watch?v=Yr_poW-KK1Q [Accesat 14 Iul 2022].